

UDK 94 (497.5) "1290/1309"
929.7 Babonići, obitelj
Prethodno priopćenje
Primljeno: 5. rujna 2007.
Prihvaćeno za tisak: 1. prosinca 2008.

Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine

Hrvoje Kekez

Hrvatski institut za povijest

Opatička 10

10000 Zagreb

Republika Hrvatska

Namjera je rada kronološki točno utvrditi djelovanje i položaj plemićkog roda Babonića u posljednjem desetljeću 13. stoljeća i prvom desetljeću 14. stoljeća, tj. u vrijeme dolaska anžuvinske dinastije na ugarsko-hrvatsko prijestolje. Radom se nastoji prikazati i analizirati promjene u odnosima Babonića, s jedne strane, prema Andriji III. Mlečaninu, i s druge strane, prema napuljskoj dinastiji. Oslanjajući se na dostupne pisane izvore i na prethodna istraživanja, autor rada nastoji prikazati i odnose i promjene odnosa između vodećih članova unutar plemićkog roda Babonića. Političke i društvene promjene u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu uvelike su utjecale na položaj Babonića, ali upravo i oni su odigrali važnu ulogu u tim prijelaznim vremenima.

Ključne riječi: Babonići, Andrija III. Mlečanin, Karlo II. Napuljski, Karlo Robert, Fridrik Habsburgovac, plemićki rod, Steničnjak, slavonski ban

1. Uvod

Zadnje desetljeće 13. stoljeća i prvo desetljeće 14. stoljeća je na području Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva obilježeno s dva paralelna i povezana procesa. Prvi se proces prepoznaje u opadanju političke moći dinastije Arpadovića i u njihovu konačnom nestanku smrću Andrije III. Mlečanina, posljednjeg muškoga člana dinastije. Drugi proces jest jačanje pojedinih plemićkih rodova u Ugarskoj, a također i u hrvatskim zemljama. Neki rodovi, primjerice Šubići Bribirski, postali su gotovo nezavisni vladari, skupljajući u svojim rukama položaje i dužnosti u Hrvatskom Kraljevstvu. Šubići Bribirski odigrali su ključnu ulogu u dolasku napuljske dinastije, prvenstveno uprav-

ljajući područjima u Dalmaciji, Bosni i Humu,¹ a u srednjovjekovnoj se Slavoniji isticao rod Babonića.

Osnovni je cilj rada kronološki točno prikazati i analizirati političko djelovanje Babonića u zadnjem desetljeću 13. stoljeća i prvom desetljeću 14. stoljeća, tj. u vrijeme promjene dinastija na ugarsko-hrvatskom tronu. Rad prikazuje i analizira promjene u odnosima Babonića, s jedne strane prema Andriji III. Mlečaninu, a s druge strane, prema anžuvinskoj dinastiji. Jedan je od ciljeva rada jest utvrditi vodeće članove roda te prikazati odnose i promjene odnosa među njima.

Dolazak nove anžuvinske dinastije na ugarsko-hrvatsko prijestolje bio je predmet istraživanja razmjerno velikog broja autora hrvatske i mađarske historiografije. Osim niza isprava objavljenih u nekoliko većih zbirki,² najvažniji povijesni izvor o tome razdoblju jest kronika srednjovjekovnoga splitskoga kroničara Mihe Madijeva.³ O problemima tog razdoblja pisali su Ivan Lučić⁴ i Daniele Farlati.⁵ Njihova su djela danas važna napose stoga što donose i puno citiranih izvora. Ipak, sustavne prikaze toga razdoblja prvi su objavili Ivan Krstitelj Tkalčić⁶ i Šandor Szentgyörgyi⁷ u 19. stoljeću, nakon čega je slijedila sinteza hrvatskoga povjesničara Vjekoslava Klaića u kojoj jedno poglavlje govori o tom razdoblju.⁸ O njemu Vjekoslav Klaić govori i u monografiji o rodu Šubića Bribirskih,⁹ a tim se događajima dosta kasnije bavila

¹ Damir KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 22., Zagreb, 2004., str. 1.

² Na prvome mjestu potrebno je spomenuti zbirku isprava *Diplomatički zbornik* koju je sastavio Tadija Smičiklas. To razdoblje obuhvaćaju svesci 6. do 8. (Tadija SMIČIKLAS, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 6.-8. (dalje: CD, 6.-8.) Zagreb, 1908.-1910.). Osim te zbirke za događaje oko promjene vladarske dinastije na ugarsko-hrvatskom tronu važne su i *Listine*, koje je sastavio Šime Ljubić (Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnog Slavenstva i Mletačke republike. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, sv. 1. (dalje: Listine, 1.), Zagreb, 1868.).

³ MICHA MADII de Barbazanis, „Incipit historia edita per Micam Madii de Barbazanis de Spaleto de gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificum pars secundae partis de anno Domini MCCXC“, *Programa dell' I.R. Ginnasio superiore di prima classe in Zara alla fine dell' anno scolastico 1877-78* (ur. Vitaliano Brunelli), Zadar, 1878., str. 3.-61.; ili hrvatski prijevod: MIHA MADIJEV, „Historija“, *Legende i kronike* (ur. Vedran Gligo i Hrvoje Morović), Split, 1977., str. 151.-184. (dalje: „Historija“).

⁴ Johannes LUCIUS, *De regno Croatiae et Dalmatiae libri sex*, sv. IV., Amsterdam, 1666.

⁵ Daniele FARLATI, *Illiricum sacrum*, sv. III., Venecija, 1765.

⁶ Ivan TKALČIĆ, „Borba naroda hrvatskoga za anžovinsku kuću proti ugarskom kralju Arpadovcu, Andriji III“, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 34., Zagreb, 1876., str. 1.-34.

⁷ Šandor SZENTGYÖRGYI, *Borba Anžuvina za prijestolje ugarsko-hrvatsko do prve krunidbe Karla Roberta*, Zagreb, 1893.

⁸ Vjekoslav KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., Zagreb, 1899., str. 267.-278.

⁹ Vjekoslav KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do god. 1347.*, Zagreb, 1897., str. 54.-61., 64.-66., 72.-76.

i Nada Klaić.¹⁰ Radovi Stjepana Antoljaka¹¹ i Miroslava Granića¹² koji se bave rodom Šubića Bribirskih, također donose prikaz toga razdoblja, i promjene dinastija na ugarsko-hrvatskom tronu. Za razliku od roda Šubića Bribirskih, koji je znatnije bio predmet interesa hrvatske historiografije, prvenstveno zbog jasno definirane i važne uloge u tom razdoblju,¹³ rodu je Babonića pridavana znatno manja pažnja.

Povijest roda Babonića može se prema vjerodostojnim izvorima pratiti od sredine 13. stoljeća. Razdoblje najveće moći roda svakako je bio početak 14. stoljeća. U to su doba Babonići bili najmoćnija velikaška obitelj u dijelu srednjovjekovne Slavonije koji se prostirao južno od Save. Njihovi posjedi nalazili su se južno od Save do planine Kapele, te od rijeke Vrbasa na istoku do Kupe na zapadu. Iako je nesumnjivo bio osobito moćan te je odigrao važnu ulogu u promjeni dinastije na ugarsko-hrvatskom prijestolju, plemićki rod Babonića nije bio, kao što sam već spomenuo, predmet proučavanja velikog broja povjesničara. Prvu studiju o tome rodu napisao je Ljudevit Thallóczy.¹⁴ Iste je godine Thallóczy, zajedno sa Samuom Barabásom, objavio diplomatički zbornik isprava koje se odnose na obitelj Babonić-Blagajski.¹⁵ Zbornik je popratila studija o povijesti roda Babonića na mađarskom jeziku, koja je poslije objavljena i na njemačkom jeziku.¹⁶ Osim tvih prvih radova, u svojim radovima na

¹⁰ Nada KLAJĆ, „Paulus de Berberio, banus Croatorum dominus et Bosne“, *Arhivski vjesnik*, sv. 17./18., Zagreb, 1974./75., str. 418.-419., 421.-423.; Nada KLAJĆ, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976., str. 414.-423.

¹¹ Stjepan ANTOLJAK, „Ban Pavao Bribirski ‘Croatorum dominus’“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 19., Zadar, 1972., str. 44.-51.

¹² Miroslav GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 36., Zadar, 1994., str. 42.-46.

¹³ Uz već spomenuti rad Vjekoslava Klaića (V. KLAJĆ, *Bribirski knezovi*) neki od važnijih radova koji se odnose na povijest roda Šubića Bribirskih u razdoblju od kraja 13. i početka 14. stoljeća, tj. u vremenu koje je opisano ovome radu, jesu: Lajos THALLÓCZY, „Prilozi k objašnjenju izvora bosanske istorije. I. Prilog k životopisu Mladena Šubića, bana bosanskoga“, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, sv. 5., Sarajevo, 1893, str. 3.-10.; Ferdo ŠIŠIĆ, „Pad Mladena Šubića, bana hrvatskoga i bosanskoga. Istorička studija“, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, sv. 14., Sarajevo, 1902., str. 335.-366.; Dano Gruber, „Nešto o banu Mladenu i njegovoj porodici“, *Bulićev zbornik. Strena Buliciana*, Zagreb - Split, 1924., str. 587.-590.; Miho BARADA „Vrijeme smrti i obiteljski odnošaji Mladena II. Novi prilozi“, *Šišićev zbornik*, Zagreb, 1929., str. 167.-171.; Damir KARBIĆ, „Diplomacija hrvatskih velikaša iz roda Šubića“, *Zbornik diplomatske akademije*, sv. 2., Zagreb, 1999., 225.-242.; Damir KARBIĆ, *The Šubići of Bribir. A Case Study of Croatian Medieval Kindred*, doktorski rad, Budimpešta, 2000.; D. KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka“, str. 1.-26.

¹⁴ Ljudevit THALLÓCZY, „Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova“, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, sv. 9., Sarajevo, 1897., str. 333.-397.

¹⁵ Lajos THALLÓCZY, Samu BARABÁS, *A Blagay-család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum de Blagay*, Budimpešta, 1897.

¹⁶ Lajos THALLÓCZY, *Die Geschichte der Grafen von Blagay*, Beč, 1898.

povijest roda Babonića osvrtni su se i Ćiro Truhelka,¹⁷ Vjekoslav Klaić,¹⁸ Milan Šufflay¹⁹ i Milko Kos,²⁰ a u novije vrijeme Nada Klaić²¹ i Mladen Ančić.²²

2. Babonići uoči dinastičke krize

Rod se Babonića brzo uzdigao od razine jednog od šest rodova Gorske županije²³ sredinom 13. stoljeća do trenutka vodećega roda u Gorskoj županiji, a njegovi su pripadnici aktivno sudjelovali i u političkim zbivanjima u Slavoniji u šezdesetim i sedamdesetim godinama 13. stoljeća. Babonići su se tada sukobili sa slavonskim banom Joakim Pektarom²⁴ i njegovom braćom, a i s njegovim saveznicima Gisingovcima. Razlog sukoba bili su konkretni posjedi i utvrde, na koje su jedni drugima osporavali pravo, kao i pitanje političke prevlasti u Slavoniji toga doba. Borbe su se prvenstveno vodile za utvrdu Steničnjak, a u njima je ban Joakim Pektar i poginuo 1277. godine boreći se protiv kneza Stjepana Babonića.²⁵

Čini se da je u tim sukobima Stjepan Babonić stekao premoć te da su Gisingovci stoga pristali na sklapanje mira s Babonićima. Mir je potpisan i dogovoren između ta dva roda 20. travnja 1278. u Dubici. Njime je određeno da se Gisingovci moraju odreći neprijateljstva i oprostiti ubojstvo bana Joakima Pektara. Nikola Gisingovac Baboni-

¹⁷ Ćiro TRUHELKA, „Slavonski banovci“, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, sv. 9., Sarajevo, 1897, str. 74.-81.

¹⁸ U svome radu o hrvatskim i slavonskim hercezima i banovima u vrijeme Karla Roberta i Ljudevita I. osvrnuo se i na djelovanje banova Stjepana i Ivana, pripadnika roda Babonića. Vjekoslav KLAJĆ, „Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I.“, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 142., Zagreb, 1900., str. 127.-218. (ovdje poglavito: str. 158.-167).

¹⁹ Milan ŠUFFLAY, „Dva falsifikata za Blagaje. V. Iz arkiva ugarskog narodnog muzeja“, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonskog-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, sv. 8., Zagreb, 1906., str. 213.-234.

²⁰ Opisujući odnose goričkih grofova s raznim hrvatskim i slavonskim plemićkim rodovima, kao što su Šubići, krčki knezovi Frankopani i krbavski knezovi Kurjakovići, Milko Kos znatnu je pažnju pridao njihovim vezama i odnosima s Babonićima (Milko KOS, „Odnosaji među goričkim grofovima i hrvatskim plemstvom u srednjem vijeku“, *Vjesnik Zemaljskog arhiva*, sv. 19., Zagreb, 1917., str. 282.-296. (ovdje poglavito str. 283.-289., 295.-296.).

²¹ Nada KLAJĆ, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976., str. 343.-357.

²² Mladen ANČIĆ, „Vlastelinstvo hrvatskoga hercega u Gorskoj županiji“, *Povijesni prilozi*, sv. 15., Zagreb, 1996., str. 201.-240. Osim toga rada Ančić se u svojoj knjizi o odnosu Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Bosne, osvrtao i na povijest Babonića (Mladen ANČIĆ, *Putanja klatna: Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*, Zadar - Mostar, 1997., str. 17., 73.-76., 81.-90., 109.-120., 127.-128., 155.).

²³ Za rodove iz Gorske županije Thallóczy je smatrao da su rodbinski povezani (THALLÓCZY, *Historička*, str. 334.). S druge strane Nada Klaić smatrala je da ti plemićki rodovi nemaju nikakve rodbinske povezanosti nego da je njihova povezanost društveno određena (N. KLAJĆ, *Povijest*, str. 346.). Konačno je Ančić došao do zaključka da su Babonići bili jedan od šest rodova Gorske županije koji se spominju 1225. godine (*sex generacionum comitatus de Gorra*; CD, 3., dok. 224., str. 250.), a preostalih su pet rodova činili rodovi nabrojani u ispravi o zajedničkom sporazumu (*fili Race ... Ladyhovych ... Coranychanych ... Hutinyanini Bonyani*; CD, 4., dok. 162., str. 181.-182.) između Senjana i Babonića iz 1243. godine (ANČIĆ, *Vlastelinstvo*, str. 219.-220.).

²⁴ O banu Joakimu Pektaru pogledaj: Marija KARBIĆ, „Joakim Pektar, slavonski ban iz plemićkog roda Gut-Keled“, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, Osijek, 2000., str. 19.-24.

²⁵ Usporedi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 359; N. KLAJĆ, *Povijest*, str. 347.

ćima je prepustio utvrđeni grad Steničnjak. Štoviše, njegov im je brat magistar Ivan Gisingovac morao prepustiti određene posjede, a osim toga morao je i obećati da će dopustiti banu Stjepanu mirno i neometano posjedovanje utvrde Ozalj. Predviđena kazna za nepoštivanje odredaba mira iznosila je 2000 maraka, a kao dodatno jamstvo obje strane morale su predati taoce u ruke napuljskoga kapetana, koji je u ime napuljskoga kralja Karla II. posredovao u sklapanju mira. Taoci su morali biti članovi roda zaraćenih strana.²⁶

No, taj mir nije doveo, niti je mogao dovesti do prekida neprijateljstva u Slavoniji zbog dva razloga. Prvo, njegove su odredbe bile puno povoljnije za Baboniće, a drugo, mir nije niti sklopljen s Gut-Keledima, tj. s braćom pokojnoga bana Joakima Pektara. To je učinjeno tek krajem iste godine, 6. studenog 1278., kada su se pred zagrebačkim biskupom Timotejom sastali Babonići s Nikolom, Stjepanom i Pavlom Gut-Keledom.²⁷ O izjednačenoj snazi sukobljenih rodova svjedoči i odredba o sudskoj vlasti u sporazumu koji su potpisali. Naime, Stjepan Babonić nije dopustio da bilo kojem plemiću iz njegove stranke može suditi ban Nikola Gut-Keled, te je dogovoreno da se, ako nastane bilo kakav spor, Babonići i njihove pristalice moraju odazvati samo pozivu zagrebačkog biskupa ili Zagrebačkog kaptola.²⁸

Budući da su se sukobljene strane još uvijek osjećale jednako snažnima, i taj se mir teško mogao poštovati. Osim toga, velikaši, ojačani u svojim posjedima, nisu se bojali nikakvih sankcija ili globa²⁹ kojima bi im eventualno mogao zaprijetiti zagrebački biskup.

Iduće godine sukobi su nastavljeni pa je varadinski biskup Lodomir zaprijetio Stjepanu Baboniću i Nikoli Gut-Keledu da će ih izopćiti ako se ne budu držali dogovoreno-ga primirja.³⁰ Ta prijetnja odnosila se na sve pristalice zaraćenih strana.

Unatoč svemu tome sukobi su nastavljeni i iduće godine. Braća ubijenog Joakima Pektara smirila su se nakon što je kralj Ladislav 26. lipnja 1280. izdao povelju prema kojoj on nije bio nevjeran (*magister Joachinus nullam infidelitatem contra nostram maiestatem commisisset*).³¹ Nakon toga mogao se potpisati mir između Gisingovaca i Babonića koji će imati dugotrajnije posljedice, što je i učinjeno u Ozlju 30. listopada 1280.. Odlučeno je da su Babonići i njihove pristalice mogli zadržati sve posjede, koji

²⁶ *similiter sine precio remittimus preter obsides magistri Nicholai fratris dicti J[oachini] bani preter castrum suum Stenichnak vocatum ... idem magister J[ohannes] fratres et socii sui nobis, fratribus, cognatis et sociis prefatis duos comitatus de Pezeth, utem comitatus de Guerce, de Gay, de Dressnik et de Nouo castro ac villam Pe[ri]nead petitionem capitanei contulerunt ad percipienda iura consueta eorundem tenendos et habendos et id nobis ex uoluntate et consensu domini A[ndree] ducis contulerunt ... ipsa tota pena per eundem capitaneum detinebitur, donec ipsa pena, videlicet duo millia marcarum modo prescripto plenarie persoluatur ... vt ad factum castri Ozol contra nos se nullatenus et iuxta naturam intromittet et neminem adiuuabit, CD, 6., dok. 207., str. 240.-242.; THALLÓCZY, „Historička“, str. 360.-361.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 347.*

²⁷ CD 6., dok. 224., str. 261.-266.

²⁸ Usporedi: N. KLAJČ, *Povijest*, str. 348.

²⁹ N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349.

³⁰ CD, 6., dok. 252., str. 302.-304.

³¹ CD, 6., dok. 296., str. 352.

su bili kraljeve donacije, pa su tako Babonićima pripali posjedi u Podgorju, Gorici, Drežniku, Gaju s Kladušom, Novigradu te u oba Pseta, i u Petrinji.³² S druge je strane, magistar Ivan Gisingovac zadržao Vrbas i Sanu, što je osobito smetalo Babonićima.³³

Iduće godine obilježili su novonastali sukobi između Gisingovaca i zagrebačkoga biskupa Timoteja. Ti su se sukobi odvijali na području između Save i Drave, čime je i težište djelovanja Gisingovaca preneseno sjeverno od Save.³⁴ Takav razvoj događaja iskoristili su Babonići za mirno uređivanje svojih posjeda i učvršćivanje svoje prevlasti na području srednjovjekovne Slavonije južno od Save.³⁵ Već 1285. godine knez Radoslav uspio je istisnuti Gisingovce iz području između Sane i Vrbasa. Naime, on je te iste godine obnašao službu župana Glaža, Vrbasa i Sane (*Nos Radizlaus comes de Glaas, Vrbaz et Zana*).³⁶

Iz svega iznesenoga, može se zaključiti da su Babonići ušli ojačani, prostorno i politički, u razdoblje promjene dinastije na ugarsko-hrvatskom prijestolju. Središte njihove moći postaje grad Steničnjak³⁷ i područje između Save, Kupe i Une. Snaga roda očituje se u činjenici da su 1283. godine plemići Donje Jamnice izabrali pred Zagrebačkim kaptolom kneza Radoslava Babonića za svoga zaštitnika.³⁸ Na žalost, nije poznato na koji im se način knez Radoslav nametnuo, ali to je usko povezano s moći roda Babonića na tom području.

Otprilike u isto vrijeme, 1284. godine, braća Nikola, Stjepan, Ivan, Oto i Radoslav,

³² *Promittimus eciam bona fide, quod St[ephanum] banum, R[aduzlaum] comitem et filios Baboneg fratres ipsorum ac comitem G[ardinum] in suis possessionibus et comitatibus secundum relacionem ipsorum ex donacione regia aquisitis, scilicet in Podgoria in Gerce, Dresnik, Gay cum Cladosa, Nouo castro nec non un utrique Pzet et in villa Petrina*; CD, 6., dok. 306., str. 362.-363.

³³ Usporedi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 364.; N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 348.

³⁴ Sukobi su započeli jer je kraljica Elizabeta, kršeći pravo i zakon, uskratila dohotke i prava zagrebačkom biskupu s područja Vukovske, Požeške i Virovitičke županije, kojima je ona upravljala kao herceginja čitave Slavonije. Naročito su njezini podanici stanovnici Virovitice i Lipove u Virovitičkoj županiji, odbijali plaćati zagrebačkom biskupu crkvenu desetinu. Tek je na blagdan Svih Svetih čazmanski prepošt Jakov, po nalogu papinskoga legata Filipa, kaznio neposlušne stanovnike crkvenim kaznama. Uskoro je proglasio crkveni interdikt za onaj dio Kraljevine Slavonije kojim je upravljala kraljica Elizabeta. Gisingovci su stali na njezinu stranu te su se žestoko sukobili s biskupom Timotejem, opustošivši njegovo imanje Garić-grad u Županiji Garešnici. Sukobi su nastavljeni i idućih godina. O tome detaljnije vidi: V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 259.-263; Franko MIROŠEVIĆ (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., str. 72.-73.

³⁵ N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 349.

³⁶ CD, 6., dok. 461., str. 544.

³⁷ Iako je moguće da su utvrdu Steničnjak (*castrum suum Stenesnak vocatum existens in terra Hutyna*) i okolne posjede Babonići vjerojatno posjedovali i prije, tek su 6. studenog 1278., kao što je već rečeno, mirom pred zagrebačkim biskupom Timotejem dobili potvrdu za njezino neometano posjedovanje i od drugih slavonskih velikaša, poglavito Gut-Keleda (CD, 6., dok. 224., str. 261.-266.).

³⁸ ... *ab altera uero Herga, Began, Jurizlau filii Bratozlai, et Stawlen filius Radozlai de generacione inferior Jamnicha nuncupata, pro se et pro tota generacione ipsorum ... prefatum comitem Radoslaum et eiusdem successores receperunt et assumpserunt de communi consensu et pari uoluntate in protectores et defensores suos speciales*, CD, 6., dok. 370., str. 436.-437.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 86.

bratići bana Stjepana i kneza Radoslava,³⁹ kupili su manje posjede Kršnjeve (?), Bojnu, Bluzetu i Pelavu (?) oko rječica Pelave i Maje.⁴⁰ I Stjepan Babonić širio je posjede roda na području oko rječice Maje. On je, naime, 1289. godine kupio posjed Drozgo-
met od plemićkog roda Rata.⁴¹

Iako se zbog šutnje povijesnih vrela ne može ustanoviti točno kad je i u kakvim okolnostima Stjepan Babonić imenovan banom, to se moralo dogoditi između 15. siječnja 1273., kad je u ispravi Zagrebačkoga kaptola Stjepan jednostavno nazvan samo knezom,⁴² i 20. travnja 1278., kad je prvi put nazvan banom.⁴³ Banom su ga u nekoliko puta zvali i drugi moćni pojedinci toga vremena, primjerice varadinski biskup Lodomir,⁴⁴ Ivan Gisingovac,⁴⁵ bosanski ban Prijezda⁴⁶ i papa Nikola IV.⁴⁷ Štoviše, Zagrebački kaptol tako ga je redovito nazivao.⁴⁸ Potvrda da je kralj Andrija III. Stjepana priznavao banom može se pronaći i u jednoj kraljevskoj ispravi. Naime, kralj Andrija tako ga naziva 27. veljače 1292., i to u posebnim okolnostima o kojima će se više govoriti u nastavku teksta.⁴⁹ Potrebno je naglasiti da su pojedinci nakon prestanka obnašanja banske službe često iz počasti i dalje bili nazivani banom, pa spomenuti

³⁹ Ako se u spisima detaljno analiziraju imena članova roda Babonića, a pogotovo imena njihovih očeva i djedova koja se pojavljuju uz njihova imena, može se zaključiti da su krajem 13. stoljeća živjeli braća knezovi Stjepan i Radoslav, koji su bili sinovi bana Stjepana, te njihovi bratići Nikola, Stjepan, Ivan, Oto i Radoslav, koji su sinovi njihova strica kneza Babonega. Vodeći članovi roda, Stjepan i Radoslav imali su još jednog brata, Dionizija, koji se u izvorima spominje isključivo kao pokojni. S takvom genealogijom slaže se i utjecajni mađarski povjesničar srednjega vijeka Pál Engel (vidi: Pál ENGEL, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301-1457/Középkori magyar genealógia*, CD-rom izdanje, Budimpešta, MTA Történettudományi Intézete – Arcanum Adatbázis, 2001., upit: „Babonić (Blagaji)“). Thallóczy je pogrešno smatrao da su Nikola, Stjepan, Ivan, Oto i Radoslav sinovi kneza Babonega, koji je četvrti brat knezova Stjepana, Radoslava i Dionizija (vidi: THALLÓCZY-BARABÁS, *A Blagay-csalad*, str. LXIX; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 162.-163.) Potrebno je naglasiti da pitanje rodbinskih veza zahtijeva detaljniju analizu, što zbog složenosti problema ne može biti urađeno na ovome mjestu. O tome će biti više riječi u nekom drugom radu.

⁴⁰ ... ubi recipit sibi conterminas seu commetaneas terras nomine Cresneuie, Boina, Bluzeta et eiudem terre Pelaua, CD, 6., dok. 392., str. 472.-473.

⁴¹ CD, 6., dok. 568., str. 676.-677.

⁴² Tom prigodom Babonići su kupovali neke posjede i za to tražili potvrdu od Zagrebačkoga kaptola (CD, 6., dok. 21., str. 19.).

⁴³ Prvi se put Stjepana u ulozi bana pronalazi u dokumentu o spomenutom miru potpisanom u Dubici 20. travnja 1278. (*Nos Stephanus banus filius comitis St[ephani] de Vodyche*, CD, 6., dok. 207., str. 240.-242.) Nakon toga sve do svoje smrti u ispravama kojima je bio sastavljač, sam se je redovito nazivao banom (1287., CD, 6., dok. 513., str. 607.; 9. veljače 1290., CD, 6., dok. 579., str. 685.-686; 31. siječnja 1295., CD, 7., dok. 177., str. 198.-199.).

⁴⁴ 1. srpnja 1279., CD, 6., dok. 252., str. 302.-304.

⁴⁵ 30. listopada 1280., CD, 6., dok. 306., str. 362.-363.

⁴⁶ 8. svibnja 1287., CD, 6., dok. 496., str. 588.-589.

⁴⁷ 23. srpnja 1290., CD, 7., dok. 1., str. 1.-2.

⁴⁸ Vidi: 6. studenog 1278., CD, 6., dok. 224., str. 261.-266.; 17. studenog 1280., CD, 6., dok. 311., str. 367.-368.; 1. rujna 1287., CD, 6., dok. 503., str. 594.-596.; 21. listopada 1289., CD, 6., dok. 568., str. 676.-677.; 21. kolovoza 1294., CD, 7., dok. 163., str. 181.-182.; u dva navrata 1. rujna 1294., CD, 7., dok. 166., str. 185.-186. i CD, 7., dok. 167., str. 186.; 16. listopada 1294., CD, 7., dok. 169., str. 188.-189.

⁴⁹ CD, 7., dok. 64., str. 74.-77.

navodi ne pokazuju da je u tim trenucima Stjepan bio ban, ali svjedoče da je u nekom trenutku obnavljao tu dužnost.

Rod je Babonića bio toliko snažan da im se u području Slavenskog Kraljevstva južno od Save nitko nije mogao suprotstaviti.⁵⁰ U osamdesetim i devedesetim godinama 13. stoljeća Babonići se više nisu sukobljavali s plemićkim rodovima u srednjovjekovnoj Slavoniji, nego se njihov politički interes usmjerio prema događajima povezanim sa smjenom dinastija na ugarsko-hrvatskom prijestolju.

3. Ban Stjepan i knez Radoslav - sukob braće

U početku devedesetih godina 13. stoljeća politiku je roda Babonića obilježila svađa između bana Stjepana i njegovoga brata Radoslava, koja je završila njihovom pomirbom pred Zagrebačkim kaptolom 21. kolovoza 1294.⁵¹ Ne zna se kad je točno svađa započela, ali da je dugo trajala s povremenim intenziviranjem sukoba vidi se prema zaključku kanonika Zagrebačkoga kaptola (*quod cum inter eos dissensio, controversia et adversitas suborta fuisset et per consequens dampna et iniurie sibi invicem irrogate et diutius ventilate inter eosdem extitissent*). Sukob je vjerojatno trajao od početka osamdesetih godina 13. stoljeća, što se vidi iz činjenice da su braća zadnji put nastupila zajedno prilikom potpisivanja mira u Ozlju 1280. godine.⁵²

Budući da je jedna od odluka u ispravi o njihovu pomirenju iz 1294. godine govori da jedan drugome neće zauzimati utvrđene gradove (*occupationem castrorum*),⁵³ možda je povod svađi moglo biti i pitanje upravljanje posjedima. Možda se ta odluka poglavito odnosi na područje oko rijeke Vrbas. Naime, Radoslav se već 1285. godine u ispravi kojom vraća otok Timpor opatiji u Topuskom, između ostalog, nazvao i županom Vrbasa (*Nos Radizlaus comes de Glaas, Vrbaz et Zana*).⁵⁴ Dvije godine potom, 8. svibnja 1287., bosanski ban Prijezda darovao je banu Stjepanu župu Zemljenik (*totam supam Zemlenyk*), kroz koju protječe rijeka Vrbas (*hinc transit fluvium Vrbaz*).⁵⁵ I konačno je 27. listopada 1293. kralj Andrija imenovao Radoslava baštinikom posjeda Vrbas.⁵⁶ Ako se uzme u obzir da su braća u to doba bili u svađi i da su područja župe Zemljenik i Vrbas granična,⁵⁷ možda je područje sukoba interesa bilo upravo područje uz rijeku Vrbas te se odredba o nezauzimanju gradova možda odnosila upravo na taj pogranično područje.

Svakako je jedan od uzroka svađe moglo biti i pitanje prvenstva u vođenju politike roda. Želeći ojačati svoj položaj unutar roda, oba su brata nastojala nositi bansku

⁵⁰ N. KLAJIĆ, *Povijest*, str. 349.

⁵¹ CD, 7., dok. 163., str. 181.-182.

⁵² CD, 6., dok. 306., str. 362.-363.

⁵³ CD, 7., dok. 163., str. 182.

⁵⁴ CD, 6., dok. 461., str. 544.

⁵⁵ CD, 6., dok. 496., str. 588.-589.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 73.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 90.

⁵⁶ CD, 7., dok. 133., str. 151.-152.

⁵⁷ Vidi kartu „Historijska karta srednjovjekovne bosanske države“, Marko VEGO, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo, 1957., iza str. 184.

titulu te je i pitanje banske časti moglo biti povod svađi.⁵⁸ Naime, u ispravi o pomirbi braće pisar i Stjepana i Radoslava naziva banovima (*Stephanus banus ... et Radozlaus banus frater eiusdem*).⁵⁹ Iako nije potpuno sigurno, čini se da je Radoslav nosio bansku titulu 1288. godine (*Nos Radizlaus banus tocius Sclavonie*).⁶⁰

I konačno, čini se da je jedan od mogućih uzroka sukoba braće mogla biti njihova različita politička opredijeljenost. Naime, ban Stjepan stajao je uz kralja Andriju III., a Radoslav je pokušavao politički taktizirati između Arpadovića i Anžuvinaca.⁶¹ U svakom slučaju, od početka osamdesetih godina 13. stoljeća do pomirbe 1294. godine braća su djelovala samostalno.

Iako nije jasno rečeno što je uzrokovalo svađu, svakako je moguće da je na potpisivanje mira s bratom Radoslavom bana Stjepana potaknuo nagli bratov uspjeh u političkom životu, o čemu će se kasnije govoriti. Svakako je osnaženi položaj bana Radoslava primorao bana Stjepana na tu pomirbu. Sporazum govori da su braća zaboravila štete koje su jedan drugome činili. Zajednički su odlučili da će se od sada bratski ljubiti i da neće jedan drugome raditi o glavi. Također je dogovoreno da si neće oduzimati utvrđene gradove i da jedan neće u ratovima pomagati neprijatelje drugoga. Zajednički je odlučeno da će zatražiti papinu potvrdu mira i ekskomunikaciju za prekršitelja (*litteras apostolicas similiter sub sententia excommunicationis obtent[ur]os*), a onaj koji prekrši odredbe mira za kaznu će morati platiti 1000 maraka (*mille marcas pro pena*).⁶²

Ban Stjepan više se bavio pitanjima oko proširivanja, uređivanja i vođenja posjeda te se nije puno uplitao u pitanja oko nasljeđivanja ugarsko-hrvatske krune. Isto tako, više se nije sukobljavao sa susjednim plemićkim rodovima. Još 1287. godine vidimo bana Stjepana kako kupuje od magistra Ratolda, sina pokojnoga bana Loranda (*nobili viro magistro Ratolto filio Lorandi bani bone memorie*), posjede Pedalj i Stupnicu

⁵⁸ N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349.

⁵⁹ CD, 7., dok. 163., str. 181.-182.

⁶⁰ CD, 6., dok. 515., str. 608.-609.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349. Iako se potvrda Radoslavove banske časti ne može naći niti u jednoj kraljevskoj ispravi iz te godine, ipak, budući da se u izvorima ne može pronaći bilo koji drugi slavonski ban u godini 1288. (vidi: Damir KARBIĆ, *Hrvatska arhontologija*, rukopis), vjerojatno je da je Radoslav tada doista nosio bansku titulu. Tek se na temelju navoda isprave od 27. rujna 1293. (CD, 7., dok. 133., str. 151.-152.), kojom Zagrebački kaptol svjedoči o uvođenju Radoslava u gradove, koje mu je prethodno iste godine darovao kralj Andrija III., može se sa sigurnošću tvrditi da je u neko doba prije rujna 1293. Radoslav nosio titulu slavnskoga bana. U ispravi je rečeno da mu kralj daruje gradove jer ga je Radoslav zadužio u vrijeme kad je bio ban (*Radozlaos tunc bano tocius Sclavonie*). Kralj mu je gradove darovao ne objašnjavajući detaljno kakve su bile Radoslavove zasluge, nego u ispravi stoji tek uobičajena formula „za važne i vjerne službe“ (*pro meritoris et fidelibus serviciis*). S druge strane, napuljska je strana Radoslava redovito nazivala banom. Prvi je put to učinio 23. srpnja 1290. napuljski saveznik papa Nikola IV. (CD, 7., dok. 1., str. 1.-2.). Radoslava je banom oslovio i Karlo II. 19. kolovoza 1292. (CD, 7., dok. 85., str. 103.-104.), a njegov sin Karlo Martel učinio je čak dva puta, 1. prosinca 1292. (CD, 7., dok. 94., str. 114.) i 1. rujna 1294. (CD, 7., dok. 167., str. 186.).

⁶¹ Politička se opredijeljenost vidi po tome što je Stjepan redovito nazivan banom u ispravama vezanim uz kralja Andriju, a Radoslava je prvi puta banom nazvao napuljski kralj 19. kolovoza 1292. godine (*Radislaus banus*) (CD 7, dok. 85, str. 103.-104.). U nastavku rada više će se govoriti o političkoj opredijeljenosti braće Stjepana i Radoslava.

⁶² Usporedi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 368.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349.

u Gorskoj županiji (*terras eorum Peed et Stupnicha vocatas in districtu de Gora*).⁶³ Također, iste je godine kupio od plemića iz Bročine (*nobiles de Brochina*) posjede u Graduši (*terre Graduch*) i Germaniću (?) (*Germanigy*).⁶⁴ Kao što je već rečeno, otprilike u isto vrijeme banu Stjepanu bosanski ban Prijezda darovao je župu Zemljenik.⁶⁵ Također, i 1290. godine ban se Stjepan bavio uređivanjem svojih posjeda te je tada osigurao samostanu u Kostanjevici (*ecclesie ... sancte Marie iuxta Landestrost*) desetinu od nekih posjeda.⁶⁶

Budući da nema nikakve naznake kontakata bana Stjepana s napuljskim dvorom, može se zaključiti da je on do kraja života stajao uz posljednjeg Arpadovića Andriju III. Mlečanina.⁶⁷ Tu vjernost potvrđuje isprava od 27. veljače 1292., kojom mu je kralj Andrija, na Stjepanovu izričitu molbu, darovao posjed Drežnik (*terram de Dresnuk*).⁶⁸

Kralja Andriju na to je ponukala činjenica da su krajem 1291. godine i u početnim mjesecima 1292. Anžuvinci napravili nekoliko važnijih poteza za osnaženje svoga položaja, zbog čega je Andriji bio potreban svaki pristaša, a napose tako ugledan kao ban Stjepan Babonić. Naime, Karlo II. Napuljski godine 1291. intenzivirao je političke i gospodarske kontakte sa Šubićima Bribirskim. On je tada dva puta, 28. i 30. studenog 1291., potvrdio Bribircima dozvolu za prijevoz žita iz Napulja zbog opskrbe utvrda bana Pavla Bribirskog.⁶⁹ Karlo II. Napuljski i njegova supruga kraljica Marija odobrili su također 5. siječnja 1292. Ivanu Gisingovcu, sinu Henrika, pravo mača i rata (*in regno ipso (sc. Hungariae) contra invasorem eiusdem regni ... liberum belli ius*

⁶³ CD, 6., dok. 513., str. 607.

⁶⁴ CD, 6., dok. 503., str. 594.-596.

⁶⁵ CD, 6., dok. 496., str. 588.-589.

⁶⁶ CD, 6., dok. 579., str. 685.-686. Valja primijetiti da su Babonići imali čvrste veze sa samostanom u Kostanjevici. U svakom slučaju odnos Babonića sa Crkvom, a poglavito s tim samostanom, zahtijeva detaljnije proučavanje, što zbog opširnosti teme ovoga rada nije moguće sada obaviti (op. a.)

⁶⁷ Andrija je okrunjen za hrvatsko-ugarskoga kralja 23. srpnja 1290. u Stolnom Biogradu (György FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. VI., tom. I., str. 255.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 8.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 267.; Pál ENGEL, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary, 895-1526*, London - New York, 2001., str. 110.). Položaj novookrunjenoga kralja osobito se učvrstio priznavanjem za kralja od ugarskoga plemstva na saboru u Stolnom Biogradu u veljači 1291. (FEJÉR, *Codex*, vol. VI., tom. I., str. 116.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 13.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 268.) te mirom u Heimburgu s austrijskim vojvodom Albertom 28. kolovoza 1291. (Nándor KNAUTZ, *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*, sv. II., str. 294.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 14.-15.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 268.).

⁶⁸ CD, 7., dok. 64., str. 74.-77.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 75. Grad je Drežnik, koji je kralj Bela IV. darovao 1253. godine plemićkom rodu Nelipčića (CD, 4., dok. 470., str. 540.-541.), početkom devedesetih godina 13. stoljeća bio predmet političke trgovine vjerojatno zbog svojega strateškoga položaja na putu iz Hrvatske u Slavoniju. Naime, i plemićki rod Šubića Bribirskih nastojao ga je sebi prisvojiti. Tako je sačuvana isprava od 19. kolovoza 1292. (CD, 7., dok. 86., str. 104.-105.), kojom ga im je darovao napuljski kralj Karlo II. O tome više vidi: Ante BIRIN, *Knez Nelipac i hrvatski velikaški rod Nelipčića*, doktorski rad, Zagreb, 2006., str. 208.

⁶⁹ CD, 7., dok. 46., str. 56., dok. 47 str. 57.; N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 417.; D. KARBIĆ, „Šubići Bribirski“, str. 14.

et ferri licentiam) protiv pristalica kralja Andrije.⁷⁰ Dan kasnije, 6. siječnja, kraljica Marija proglasila je za kralja Ugarske svoga sina Karla Martela.⁷¹ Ti događaji svakako su potaknuli Andriju da u veljači 1292. učini navedenu darovnicu Stjepanu Baboniću za grad Drežnik. Odnosi su se i dalje zaoštravali, a pogotovo kad je Karlo Martel u travnju 1292. potvrdio Ivanu Gisingovcu, sinu bana Henrika, nasljedno pravo na Šopronjsku i Željeznu županiju.⁷²

Iako ban Stjepan nije aktivno sudjelovao u širim političkim događajima vezanim uz nastojanja napuljske dinastije da dođe do ugarsko-hrvatske krune, ipak takvo njegovo držanje pokazuje njegov politički stav. Budući da se ban Stjepan nije nastojao povezati s Anžvincima, moguće je da je on bio zadovoljan s trenutnim stanjem i Andrijom III. kao vladarom, te takvo stanje nije želio mijenjati. S druge strane, njegov mlađi brat Radoslav vodio je aktivnu i dinamičnu politiku, nastojeći taktiziranjem između Budima i Napulja ojačati svoj položaj unutar roda, pogotovo ako se uzme u obzir svađa između braće, koja je u to vrijeme trajala, ali i položaj čitavoga roda.

Iako je Radoslav sudjelovao u mirovnim pregovorima 1278.⁷³ i 1280.⁷⁴ godine između Babonića i Pektarovaca, te njihovih saveznika Gisingovaca, prvi je put samostalno nastupio tek 27. srpnja 1283.. Tada su ga, kao što je već spomenuto, pred Zagrebačkim kaptolom plemići iz Donje Jamnice (*de generacione inferior Jamnicha*) izabrali za svoga zaštitnika.⁷⁵ Ubrzo nakon toga Radoslav je postao županom Glaža, Vrbasa i Sane. Naime, 1285. godine, on se u ispravi kojom je samostalno darovao otok Timpor na rijeci Uni opatiji u Topuskom (*insula Tympor sita iuxta fluvium Wen*) naziva županom Glaža, Vrbasa i Sane (*Nos Radizlaus comes de Glaas, Vrbaz et Zana*).⁷⁶ Godine 1288. ponovno je potvrdio posjedovanje otoka Timpora opatiji u Topuskom, uz obrazloženje da ga je prije nepravedno uživao zajedno sa svojim pokojnim bratom Dionizijem.⁷⁷ Puno važnije od toga jest da se Radoslav u toj ispravi naziva banom

⁷⁰ CD, 7., dok. 58., str. 66.-67.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 19.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 270.

⁷¹ CD, 7., dok. 59., str. 67.-68.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 19.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 270.; D. KARBIĆ, „Šubići Bribirski“, str. 14.

⁷² *nobili viro magistro Johanni filio Henrici bani ... comitatibus Soprunii et Castris ferrei*, CD, 7., dok. 67., str. 80.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 19.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 270.

⁷³ CD, 6., dok. 207., str. 240.-242.

⁷⁴ CD, 6., dok. 306., str. 362.-363.

⁷⁵ CD, 6., dok. 370., str. 436.-437.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 86. Iako se u ispravi sastavljenoj u Zagrebu 1279. godine, prema kojoj se obnavlja prodaja nekih posjeda između Matije, opata samostana u Topuskom, i njegovih susjeda, spominje od braće Babonića imenom samo Radoslav (*Radizlaus et fratres sui*, vidi: CD, 6., dok. 269., str. 322.-323.), njegovo samostalno djelovanje prema izvorima započinje 1283. godine.

⁷⁶ CD, 6., dok. 461., str. 544. Radoslav je kao pripadnik najvišega plemićkoga sloja i prije nosio titulu kneza (npr. spominje se kao *Radozlaos comite filio Stephani comitis filii condam Baboneg*, CD, 6., dok. 370., str. 436.-437.), no, budući da se u ispravi iz 1285. titula *comes* nalazi uz imena županija, ona nesumnjivo označava titulu župana. Osim toga, već od 12. stoljeća u Slavoniji prevladavaju nazivi *comes* i *comitatus* (župan i županija) umjesto slavenskih termina *iuppanus* i *supanatus* (N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 258.; slično govori i ENGEL, *The Realm*, str. 72.-73.).

⁷⁷ CD, 6., dok. 515., str. 608.-609.

čitave Slavonije (*Nos Radizlaus banus tocius Sclavonie*).

Njegov su uspon u Rimu i Napulju pratili s velikim zanimanjem. Prije nego je poslao svog legata u Bosnu protiv rastuće hereze, napuljski ga je saveznik papa Nikola IV., između ostalih hrvatskih velikaša, preporučio i banu Radoslavu.⁷⁸ Tek nešto kasnije, pogotovo nakon što je 8. rujna 1290. godine kraljević Karlo Martel okrunjen za ugarskoga kralja,⁷⁹ papa i napuljski dvor uspostavljaju čvršće kontakte s Radoslavom te od Babonića počinju sve više računati samo na njega.

Iduće je godine Radoslav otputovao u Napulj, ali ne znamo što je on ondje točno radio.⁸⁰ Ipak, sačuvana je isprava od 6. lipnja 1291., koja govori o njegovu putovanju u Napulj.⁸¹ Zanimljivo je primijetiti da se Radoslav vrlo rano povezuje s napuljskom dinastijom. Možda je upravo on bio onaj član roda Babonića, koji je kao talac predan napuljskom kapetanu kao zalog mira u Dubici 1278. godine, između njih i Pektarova.⁸² Iako je to samo pretpostavka, u tom slučaju on je već i prije mogao boraviti na napuljskom dvoru te tada nije čudno što je Radoslav od svih članova roda Babonića prvi prepoznao prednosti suradnje s Anžuvincima.

Već je te iste godine započelo Radoslavovo taktiziranje između Andrije i napuljskog dvora. Naime, u 1291. godinu stavlja se događaj u kojem je Radoslav oslobodio nekog Ugrina, koji je poslan u Zadar po Tomasinu Morosini, majku kralja Andrije.⁸³ Sačuvana je bilješka o prijevozu kraljeve majke u Ugarsku, datirana 18. rujna 1291..⁸⁴ Prema nešto kasnijoj ispravi Ugrina su negdje u Slavoniji na putu u Zadar napali i zarobili neprijatelji. Oslobodio ga je ban Radoslav, koji je u borbama izgubio nekoliko svojih vojnika i jednog rođaka.⁸⁵ Tim činom zadužio je Radoslav Andriju, pomogavši mu u delikatnom trenutku, spasivši Ugrina koji je bio zadužen da osigura dolazak

⁷⁸ U ispravi od 23. srpnja 1290. spomenuta su oba brata, Stjepan i Radoslav, te su nazvani slavonskim banovima (*nobilibus viris Rodesclavo et Stephano fratribus banis Sclavonie*). Od ostalih članova roda papa je još pozdravio i njihove bratiće braću Nikolu i Stjepana, sinove Babonega (CD, 7., dok. 1., str. 1.-2.).

⁷⁹ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 12.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 270.; Szentgyörgyi tu vijest prenosi iz: Odorico Raynaldi, *Annales Ecclesiae Romae*, Rim, 1667., a. 1290, N. 41.

⁸⁰ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 18.

⁸¹ CD, 7., dok. 28., str. 34.; Iako je Thallóczy tvrdio da je to bio njegov bratić Radoslav, sin kneza Babonega i bratu Nikole, Stjepana, Ota i Ivana (tog Radoslava u netočnoj genealogiji smatra za nećaka bana Stjepana i kneza Radoslava, op. a.), koji će kasnije preuzeti vodstvo roda (THALLÓCZY, „Historička“, str. 367.), to je kasnije demantirala Nada Klaić i ustvrdila da je to bio upravo Radoslav, brat bana Stjepana (N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349.). Thallóczy je krivo protumačio *Radislauus Babunio* kao „Radoslav sin Babonegov“, a ne kao „Radoslav Babonić“, što je tvrdila Nada Klaić, da je to bio „sin Babonega“ ime *Babunio* trebalo bi stajati u genitivu, tj. trebalo bi imati nastavak *-i*, a ne *-o*.

⁸² CD, 6., dok. 207., str. 240.-242. Kao dodatno jamstvo da će se mir poštovati, obje strane morale su predati taoce u ruke napuljskog kapetana. Taoci su morali biti članovi roda zaraćenih strana. Iako u ispravi nisu navedena imena taoca, moguće je da je od Babonića to bio tada još vrlo mladi Radoslav. Logično bi bilo da su Babonići poslali kao taoca jednog od mlađih pripadnika svojeg roda. Usporedi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 360.-361.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 347.

⁸³ THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 74.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 268.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 350; ANČIĆ, *Putanja*, str. 83.-84.

⁸⁴ CD, 7., dok. 38., str. 50.

⁸⁵ CD, 7., dok. 128, str. 146.-148.

kraljeve majke Tomasine Morosini, osobe na koju je Andrija mnogo računao. Naime, kraljeva je majka od oko 1293. do oko 1296. stolovala u Požegi i nosila titulu *ducissa totius Sclavoniae et maritimum partium principessa*.⁸⁶ Štoviše, od 1295. godine Tomasina Morosini nosila je titulu „herceginja čitave Slavonije i upraviteljica krajeva s one strane Dunava sve do mora“ (*ducissa totius Sclavoniae et gubernatrix partium citra Danubialium usque ad mare*).⁸⁷ Za tu uslugu, kralj Andrija je Radoslava 11. srpnja 1293. nagradio posjedom i gradom Želin u Zagrebačkoj županiji (*terram seu possessionem castris seu comitatus Zagrabienensis Selyn vocatam*).⁸⁸

U isto se to vrijeme nastavlja komunikacija Radoslava s Anžvincima, koji su i dalje računali s Radoslavovim uslugama. Naime, u ispravi od 19. kolovoza 1292., kojom napuljski kralj Karlo daruje i potvrđuje Vladislavu, sinu srpskoga kralja Stjepana, velik dio Slavonije za njegove usluge, naglašeno je da se to ne odnosi na one posjede koje drže ban Radoslav i njegova braća (*quas possedit Radislaus banus cum fratribus suis*).⁸⁹ Iz te formulacije teksta jasno se razabire da je napuljskom kralju Karlu jasno da svoje posjede rod Babonića drži zajedno. Ipak, budući da je od Babonića imenovan samo Radoslav, očito je da je njega Napulj prepoznao kao vodeću osobu roda. Osim posjeda Babonića, iz te darovnice izuzeti su posjedi Ivana i Dujma, knezova krčkih, modruških i vinodolskih.

Početak iduće godine kralj Karlo II. planirao je s vojskom dovesti sina Karla Martela u Ugarsku, ali od toga je odustao zbog borbi s pobunjenom Sicilijom,⁹⁰ ali i zbog činjenice da je još prethodne godine umro papa Nikola IV., veliki saveznik napuljskoga dvora.⁹¹

Vrlo je vjerojatno da je kralj Andrija doznao da Karlo II namjerava dovesti svoga sina Karla Martela u Ugarsku, pa je nastojao ojačati svoj položaj privlačeći moćne plemićke rodove na svoju stranu. Tako je prema ispravi od 27. listopada 1293., kralj Andrija naredio Zagrebačkom kaptolu da slavenskog bana Radoslava, zbog vjernog služenja, imenuje baštinikom posjeda Vrbas, Glaža, Petrinje, Vinodola, Želina, Okića, Podgorja i Samobora (*possessones seu terras Vrbas, Galas, Petrina, Vynodol, Selen, Oclich, Podgoria et Zamobor nuncupatas cum castris*).⁹² Tom darovnicom Radoslav je učvrstio svoj položaj i položaj roda na zapadu posjedima Okić, Podgorje i Samobor te na istoku županijama Glaž i Vrbas. U županijama Vrbas i Glaž Radoslav je bio župan još od 1285. godine,⁹³ ali kralj mu ih je sada potvrdio kao posjed.

⁸⁶ Augustin THEINER, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, sv. XVIII., str. 375.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1, str. 273.

⁸⁷ CD, 7., dok. 195., str. 214.-215., dok. 205., str. 224.-225., dok. 360., str. 405., dok. 361., str. 405.-406, dok. 370., str. 416.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1, str. 273.

⁸⁸ CD, 7., dok. 128., str. 146.-148.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 83.

⁸⁹ CD, 7., dok. 85., str. 103.-104.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 75.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 83.

⁹⁰ V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 272.

⁹¹ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 19.; Szentgyörgyi se poziva na: Odorico RAYNALDI, *Annales Ecclesiae Romae*, Rim, 1667., a. 1292., N. 3.-4.

⁹² CD, 7., dok. 133., str. 151.-152.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 84.

⁹³ CD, 6., dok. 461., str. 544.

Komunikacija između Radoslava i Napulja nastavljena je i 1294. godine. Naime Radoslavovi poslanici svećenik Poncije i Ladislav iz Ozlja (*Pontius sacerdos et Ladislaus de Ossel nuncii Radislai bani de Sclauonia*) svečano su primljeni u Napulju 1. rujna 1294..⁹⁴

Budući da se Radoslav nakon toga više ne spominje u kraljevskim ispravama, može se zaključiti da se povukao iz aktivnog sudjelovanja u borbama oko prava na ugarsko-hrvatsko prijestolje. Naime, i Radoslav i Stjepan u su preostalim godinama svoga života radili na proširivanju posjeda, i to prvenstveno kupovinom. Tako je i prije 1294., pred Zagrebačkim kaptolom Radoslav još 1292. kupio neku zemlju Kremenčicu (?) (*Cremenniticha*) od Lazara, sina Farkaševa.⁹⁵ Iste se godine Radoslav sporio sa zagrebačkim biskupom Ivanom oko posjeda Hrastovica (*possessione Harastuicha*).⁹⁶ S druge strane, kao što je već spomenuto, ban Stjepan kupio je 1. rujna 1294. godine zemlju u Drozgometu od Zemka i njegovih rođaka.⁹⁷ Zemlja se nalazila u okolici rječice Maje (*in fluvium Maya*), tj. u središtu posjeda Babonića. Na isti dan, pred Zagrebačkim kaptolom Grboša, sin Stjepana od Lapca (*Grbosa filio Stephani de Lapech*), prodao je banu Stjepanu svoju zemlju uz Unu.⁹⁸ Posjed se nalazio uz rijeku Unu između Zakopa i posjeda Kninske biskupije (*terras seu possessiones ex ista parte fluui Wn vocati unter Zakop et terras eppiscopatus(!) Tyniniensis ecclesie existentes*). Na taj način proširen je i učvršćen položaj Babonića prema jugu, tj. prema Lici i Krbavi. Nešto kasnije, 16. listopada 1294., Druško i njegova braća pred Zagrebačkim kaptolom prodali su banu Stjepanu zemljište u Turiji (*terram suam in Turya*) i vinograd u Švarči (?) (*vineam suam in terra Zavarcha*).⁹⁹

Tijekom 1295. godine, majka kralja Andrije, Tomasina Morosini, koja je tada nosila titulu herceginje čitave Slavonije, oduzela je starome banu Radoslavu utvrđeni grad Vrbas i nagradila njime Tvrdislava i Blaža, sinove Grubučeve iz Vrbaške županije.¹⁰⁰ Kao razlog oduzimanja grada navela je njegovu nevjeru kralju Andriji (*castrum Radislai bani, infidelis nostri Vrbazcu, vocati*). Možda se doznalo za putovanje njegovoga legata Ladislava iz Ozlja u Napulj prethodne 1294. godine. Osim grada Vrbasa, Tvrdislav i Blaž dobili su polovicu dohotka od prijevoza skelom na Savi kod Gradiške, i to za zasluge koje su stekli boreći se za kralja Andriju protiv bana Radoslava.

Stari ban Stjepan zadnji se put spominje početkom 1295. godine.¹⁰¹ Naime, 13. siječnja 1295. ban Stjepan i njegovi sinovi Ladislav i Stjepan boravili su u svojoj utvrđi

⁹⁴ CD, 7., dok. 167., str. 186. Navedenu ispravu Smičiklas je zbog loših prijepisa uvrstio u svoju zbirku i pod nadnevkom od 1. rujna 1293. (CD, 7., dok. 130., str. 149.). Tu pogrešku Nada Klaić nije uočila te je u svom prikazu povijesti Babonića donijela neznatno iskrivljen prikaz komunikacije između Radoslava i Napulja (N. KLAJČ, *Povijest*, str. 349.). Na dvostruki prijepis isprave prvi je upozorio Ančić (ANČIĆ, *Putanja*, str. 84.).

⁹⁵ CD, 7., dok. 99., str. 119.-120.

⁹⁶ CD, 7., dok. 88., str. 106.-108., dok. 89., str. 109.

⁹⁷ CD, 7., dok. 164., str. 182.-183.

⁹⁸ CD, 7., dok. 166., str. 185.-186.

⁹⁹ CD, 7., dok. 169., str. 188.-189.

¹⁰⁰ CD, 7., dok. 195., str. 214.-215.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 84.-85.

¹⁰¹ THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 75.

Zrinu (*in Zrinno*), gdje je sastavljena isprava kojom daruju neke posjede samostanu Sv. Marije u Kostanjevici.¹⁰² Nakon toga se ni Radoslav ne spominje kao živ¹⁰³ pa se može zaključiti da su u neko doba nakon 1295. godine oba brata umrla.

Nakon smrti banova Stjepana i Radoslava Babonića nestala su dva vodeća člana roda te je završila prva faza uspona roda Babonića u vrijeme promjene dinastija na ugarsko-hrvatskom prijestolju. Plemički rod Babonića vještom je diplomacijom i politikom između Anžuvina i Andrije III. proširio svoje posjede i učvrstio svoju vlast. Komunikaciju sa sukobljenim stranama prvenstveno je vodio ban Radoslav. Tako su sredinom devedesetih godina 13. stoljeća Babonići zaokružili svoje rodovske posjede. Naime, na zapadu su držali posjede i gradove Okić, Podgorje, Želin, Samobor i Ozalj, na istoku županije Glaz, Vrbas, Unu i Sanu, na jugu Drežnik i posjede uz Unu do posjeda Kninske biskupije te u središtu Steničnjak, Petrinju i Zrin. Osim navedenih držali su Babonići i župe Gorsku, Gajsku, Drežničku i Novigradsku te obje Psetske. Isto tako, Stjepan si je dugo prisvajao bansku titulu, što mu je u jednom navratu priznato od posljednjeg Arpadovića, Andrije III.¹⁰⁴ S druge strane, Radoslavu je banska titula u nekoliko navrata potvrđena od Anžuvina.¹⁰⁵

4. Braća Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto, sinovi Babonegovi - nove vođe roda

Nadmetanje između Andrije i Anžuvina uvelike se intenziviralo sredinom devedesetih godina 13. stoljeća. Naime, nakon što je Andrija 1293. godine bibrirskim knezovima kao nasljednu čast darovao „primorsku banovinu“ (*banatum maritimum*),¹⁰⁶ i kralj je Karlo II. Napuljski potvrdio Pavlu Bibrirskom 1295. godine prijašnju povlasticu i doživotno mu dao bansko dostojanstvo.¹⁰⁷ No, te iste godine Anžuvinci su pogodili znatni problemi. Krajem lipnja u Napulju je zavladao kuga od koje je umro kraljević Karlo Martel, pretendent na ugarsko-hrvatsko prijestolje.¹⁰⁸ Nedugo je za-

¹⁰² CD, 7., dok. 177., str. 198.-199. Problematična je godina smrti bana Stjepana. Naime, postoji isprava od 30. svibnja 1302. kojom ban Stjepan i njegovi sinovi Ladislav i Stjepan daruju zemlju između Granja, Bročine i Maje oltaru Sv. Križa u crkvi Blažene Djevice Marije u Topuskom (CD, 8., dok. 23., str. 26.-27.). Iz nekoliko razloga tu ispravu, ako nije krivotvorina, ne bi trebalo datirati u 1302. godinu. Prvo, zbog činjenice da se u trenutku kada je kralj Andrija potvrdio 1. kolovoza 1299. (CD, 7., dok. 305., str. 351.-353) braći Stjepanu, Ivanu, Radoslavu i Otu posjede i gradove pokojnog bana Radoslava, ne spominje njegov stariji brat Stjepan, pa je očito da je Stjepan u to doba već mrtav. Drugo, postoji isprava od 1. lipnja 1301., kojom Zagrebački kaptol potvrđuje da je pokojni ban Stjepan darovao Topličkom samostanu imanje Svinica (CD, 8., dok. 10., str. 11.-13.). Znači da je ban 1301. godine mrtav. I treće, u razdoblju nakon 13. siječnja 1295. isprava od 30. svibnja 1302. (CD, 8., dok. 23., str. 26.-27.) je jedina isprava koja govori o banu Stjepanu kao živome.

¹⁰³ Prvi se put Radoslav spominje kao pokojni 1. kolovoza 1299. godine u spomenutoj ispravi kojom kralj njegove posjede potvrđuje njegovim bratićima Stjepanu, Ivanu, Radoslavu i Otu (CD, 7., dok. 305., str. 352.).

¹⁰⁴ CD, 7., dok. 64., str. 74.-77.

¹⁰⁵ Usporedi bilješku 60.

¹⁰⁶ CD, 7., dok. 144., str. 163.-164.; D. KARBIĆ, *Šubići*, str. 15.

¹⁰⁷ CD, 7., dok. 184., str. 205.-206.; D. KARBIĆ, *Šubići*, str. 15.

¹⁰⁸ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 28.

tim, u listopadu, umro njihov pristaša zagrebački biskup Ivan¹⁰⁹ te je na njegovo mjesto došao biskup Mihovil, pristalica kralja Andrije.¹¹⁰

Ipak, u to vrijeme u Rimu se odigrala važna epizoda koja je utjecala na borbu oko prijestolja. Naime, nakon što je papa Celestin V. odstupio 13. prosinca 1294. godine na vlast je došao papa Bonifacije VIII., veliki saveznik napuljske dinastije.¹¹¹ Papa Bonifacije VIII. proglasio je Karla Roberta, unuka kraljice Marije i sina pokojnoga Karla Martela, 24. siječnja 1297. godine novim ugarsko-hrvatskim kraljem.¹¹² Želeći ojačati položaj Anžuvina imenovao je 10. svibnja 1297. nekoga Petra novim splitskim nadbiskupom¹¹³ te je na molbu napuljske kraljice Marije i kneza Jurja I. Bribirskog osnovao biskupiju u Šibeniku.¹¹⁴

U to je vrijeme glavni oslonac kralja Andrije u Slavoniji bio njegov ujak Albertino Morosini, koji je prvo nosio titulu hercega Slavonije,¹¹⁵ a kasnije i titulu župana Požege.¹¹⁶ Albertino je toliko učinio za Andriju da mu je on 1. kolovoza 1299. za njegove zasluge doživotno dao čast hercega čitave Slavonije.¹¹⁷

Nakon smrti bana Stjepana i bana Radoslava vodstvo roda Babonića preuzeli su njihovi bratći Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto, sinovi Babonegovi.¹¹⁸ Stari ban Stjepan

¹⁰⁹ CD, 7., dok. 190., str. 211.; FARLATI, *Illiricum*, sv. 5., str. 385.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 28.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 274.

¹¹⁰ CD, 7., dok. 198., str. 217.-218.; FARLATI, *Illiricum*, sv. 5., str. 385.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 28. Mihovil je na mjesto zagrebačkoga biskupa došao s položaja erdeljskoga prepošta. Uskoro je počeo progoniti sve kanonike koji su bili bliski s prijašnjim zagrebačkim biskupom Ivanom te je povukao sve njegove odredbe. Budući da je biskup Mihovil bio povjerljiv čovjek kralja Andrije III., nije ni čudno da ga je kraljev ujak Albertino Morosini, koji je 1297. imenovan „hercegom čitave Slavonije i županom Požege“, postavio za svoga kancelara (V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 274.-275.). Tako je već 1. rujna 1297. biskup Mihovil, kao hercegov kancelar u Požegi, izdao povelju kojom je redovnicima Sv. Augustina dao u zamjenu neku svoju zemlju (CD, 7., dok. 246., str. 285.-287.). Nakon dolaska kralja Karla Roberta u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo Mihovil je morao napustiti Zagreb (Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 2., Zagreb, 1900., str. 7.). Sklonio se u Ugarsku, ali već se iduće 1302. godine pridružio ostrogonskom nadbiskupu Grguru i nitranskom biskupu Ivanu u podršci kralju Karlu Robertu protiv njegove opozicije (V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 2., str. 9.). Godine 1303. imenovan je ostrogonskim nadbiskupom, a na toj je funkciji ostao do svoje smrti negdje između 24. kolovoza i 1. studenog 1304. u Požunu (Bratislavi), gdje je i pokopan. O životu i djelovanju biskupa Mihovila više vidi u: MIROŠEVIĆ, *Zagrebački biskupi*, str. 89.-93.

¹¹¹ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 26. Szentgyörgyi se poziva na: RAYNALDI, *Annales*, a. 1294., N. 23.

¹¹² SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 30.

¹¹³ CD, 7., dok. 239., str. 277.-278.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 30.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 275.

¹¹⁴ CD, 7., dok. 263., str. 304.-305.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 31.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 276.; Damir KARBIĆ, „Osnutak Šibenske biskupije u svjetlu jadranske politike hrvatskih banova iz roda Šubića“, *Sedam stoljeća Šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998. godine*, Šibenik, 2001., str. 53.-62.

¹¹⁵ CD, 7., dok. 246., str. 285.-287.

¹¹⁶ CD, 7., dok. 352., str. 396.

¹¹⁷ CD, 7., dok. 304., str. 350.-351.

¹¹⁸ Usporedi: N. KLAJČ, *Povijest*, str. 350.

Babonić imao je dvojicu sinova, i to Ladislava i Stjepana,¹¹⁹ ali čini se da oni nisu dorasli ulozi vođe roda te su njihovu ulogu preuzeli njihovi rođaci. Budući da su braća Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto svakako bili stariji od svojih nećaka Ladislava i Stjepana, moguće je da je njihova dob odredila da oni preuzmu vodstvo roda.¹²⁰ S druge strane, u vrijeme kad je umro, ban Radoslav nije niti imao sinova.¹²¹

Braća Nikola, Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto prvi se put zajedno spominju 31. ožujka 1284.¹²² Naime, tada su pred Zagrebačkim kaptolom, kako je već spomenuto, kupili posjede Kresnić (?), Bojnu, Bluzetu (?) i Pelavu (?) (*terras nomine Cresneuite, Boina, Bluzeta et eiudem terre Pelaua*), koji su se nalazili „tamo gdje rijeka Pelava utječe u drugu rijeku imenom Maja“ (*ubi rivus Pelaua cadit in alium rivum nomine Maiam*), tj. na središnjem području današnje Banovine.

Najstariji se brat Nikola spominje zajedno s bratom Stjepanom već u mirovnim ugovorima Babonića s Gut-Keledima i Gisingovcima 1278. i 1280. godine.¹²³ Isto tako, 23. srpnja 1290., njega i njegova brata Stjepana pozdravlja papa Nikola IV. u svojem pismu, u kojem preporučuje svoga legata banu i hrvatskim velikašima.¹²⁴ Nakon ovog spomena Nikola se više ne javlja u izvorima pa se može zaključiti da je on vjerojatno već mrtav u trenutku kada četvorica njegove braće preuzimaju vodeću ulogu u rodu.

¹¹⁹ ENGEL, *Magyar középkori*, upit: „Babonić (Blagaji)“. Prema Thallóczyju ban Stjepan imao je četiri sina, Ladislava, Stjepana, Nikolu i Pavla (usporedi obiteljsko stablo: THALLÓCZY-BARABÁS, *A Blagay-csalad*, iza str. LXVIII.). Detaljnijom analizom izvora proizlazi da su ban Nikola (*Nikolaus banus filius Stephani bani*) i magistar Pavao (*magistro Paulo fratre suo*), koji se u nekoliko navrata spominju u razdoblju od 1288. do 1291. godine, i to u pitanjima oko palače u Zagrebu, zapravo sinovi pokojnoga bana Stjepana Gut-Keleda i braća ubijenoga bana Joakima Pektara, a ne bana Stjepana Babonića (vidi: CD, 6., dok. 516., str. 609., dok. 518., str. 610.; CD, 7., dok. 29., str. 35., dok. 31., str. 37., dok. 52., str. 60.-61., dok. 53., str. 61., dok. 34., str. 45.-46.; ENGEL, *Magyar középkori*, upit: „Gútkeled nem 5. Sárvár-monostori ág, 2. tábla: Majádi“; M. KARBIĆ, „Joakim Pektar“, str. 23.).

¹²⁰ Iako položaj vođe roda nije uopće bio formalan položaj, ipak je moguće preuzimanje vodstva roda usporediti s oblicima nasljeđivanja kraljevskoga prijestolja u tadašnjoj vladarskoj dinastiji. Kod Arpadovića u 11. i 12. stoljeću još nije ustaljeno načelo prema kojem vladara na prijestolju nasljeđuje najstariji brat (seniorat), kao što je Gejzu I. (1074.-1077.) prvo naslijedio njegov brat Ladislav (1077.-1095.) te potom najstariji sin Koloman I. (1095.-1116.), ili pak najstariji sin (primogenitura), kao što Belu II. (1131.-1141.) naslijedio Gejza II. (1141.-1162.). U 13. stoljeću ustalilo se da vladara nasljeđuje najstariji sin, pa je tako Andriju II. (1205.-1235.) naslijedio najstariji sin Bela IV. (1235.-1270.), a njega njegov sin Stjepan V. (1270.-1272.); vidi obiteljska stabla u: ENGEL, *The Realm*, str. 381.-382. Ipak, čini se da su se u nasljeđivanju vodećega položaja u rodu još i krajem 13. stoljeća miješala oba načina nasljeđivanja, te nijedno načelo nije prevladalo u rodu Babonića.

¹²¹ Iako se u ispravi o pomirbi braće bana Stjepana i bana Radoslava iz 1294. godine (CD, 7., dok. 163., str. 181.-182.), govori da su u mir uključeni i sinovi bana Radoslava (*quam Radozlaus banus similiter cum filiis suis*), ipak se njihov spomen ne može pronaći ni u jednoj drugoj ispravi. Budući da u navedenoj ispravi sinovi bana Radoslava nisu poimence imenovani, vjerojatno je da su oni u to doba još bili djeca te su možda umrli u toj dobi. Također, Pál Engel u prikazu genealoškoga stabla roda Babonića ne poznaje nikakve sinove bana Radoslava (ENGEL, *Magyar középkori*, upit: „Babonić (Blagaji)“).

¹²² CD, 6., dok. 392., str. 472.-473.

¹²³ CD, 6., dok. 207., str. 240.-242., dok. 224., str. 261.-266., dok. 252., str. 302.-304., dok. 306., str. 362.-363.

¹²⁴ CD, 7., dok. 1., str. 1.-2.

Budući da je te iste 1295. godine vjerojatno preminuo ban Radoslav, može se zaključiti da je njegovim bratićima, braći Stjepanu, Ivanu, Radoslavu i Otu, problem postalo pitanje njegovog nasljedstva.¹²⁵ Naime, postalo im je osobito teško doći do njegovih posjeda. Ipak, Andrija je, nakon nekoliko godina potaknut sve učestalijim političkim akcijama anžuvinske dinastije, ponovno uvidio važnost roda Babonića pa je buntovnu braću već 1. kolovoza 1299. godine primio u milost.¹²⁶ Možda je sukob braće s kraljem izbio upravo oko posjeda koje je od njega dobio pokojni ban Radoslav. Vjerojatno su se braća pokušala domoći tih posjeda prije nego kralj Andrija dođe do njih.¹²⁷ Prema ispravi kojom braću ponovno prima u svoju milost, kralj je uzeo tri utvrde, i to Susedgrad, Vrbas i Glaž (*tria castra nostra Zumzed, Vrbaz et Galas vocata*), a braća su dobila ostale utvrde, sela, posjede pokojnoga bana Radoslava (*omnes possessiones Raduzlai condam bani, patruī eorum, castra, villas terras cum ceteris utilitatibus attinentiis*). Osim toga Babonići su dobili i položaj slavonskog bana. Naime, najstariji brat Stjepan nazvan je „sada ban čitave Slavonije“ (*Stephanus nunc banus totius Sclavonie*).

Andriji je mir i dobar odnos s Babonićima bio prijeko potreban jer se očekivao sukob s pristalicama Anžuvina. Zbog mogućeg su sukoba Andriji bile potrebne utvrde, a pogotovo utvrde na Vrbasu, jer su graničile s posjedima Hrvatina Stjepanića, kneza Donjih krajeva (*partes inferiores*), koji je bio pristalica napuljske dinastije.¹²⁸ Isto tako, u kolovozu 1299. Karlo II. i kraljica Marija još su se više povezali sa Šubićima Bribirskima, izdajući im nove povelje potvrđujući im povlastice.¹²⁹

Također, Karlo II. nije smio zaostajati za Andrijom niti u darivanju Babonića. Kao prvo, on i njegova supruga Marija, koja se naziva ugarskom kraljicom (*Vngarie regina*), potvrdili su im 7. rujna 1299. sva prava i posjede.¹³⁰ Prema ispravi potvrđeni su im svi posjedi i dobra, da ih drže na isti način kao što su ih i prije držali (*possessiones et bona ... que tenent et possident, sicut pretenuit et possedit*). Iz isprave je jasno da je

¹²⁵ Kada su 1293. godine, po želji kralja Andrije, Radoslavu potvrđeni posjedi Vrbas, Glaž, Petrinja, Vinodol, Želin, Okič, Podgorje i Samobor (*terras Vrbas, Galas, Petrina, Vynodol, Selen, Oclich, Podgoria et Zamobor*; CD, 7., dok. 133., str. 151.-152) čini se da ih je on primio kao svoje, a ne kao posjede čitavoga roda. Pitanje osobnih i obiteljskih posjeda zahtjeva posebnu analizu, što se zbog opsežnosti problema ne može učiniti na ovom mjestu, a i nije usko vezano uz tematiku ovog rada.

¹²⁶ *ab errore infidelitatis ad gremium regalis gratie redeuntibus*, CD, 7., dok. 305., str. 351.-353.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 75.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 85.

¹²⁷ N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 351.

¹²⁸ V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 1., str. 277.; V. KLAIĆ, *Bribirski*, str. 70.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 35.-36.; Hrvatini Stjepanić svakako je bio pristaša napuljske dinastije, o čemu svjedoči i činjenica da su njemu i njegovim rođacima posjedi bili potvrđeni od kralja Karla II. (CD, 7., dok. 295., str. 342.-343.). Možda je Hrvatini Stjepanić povezo s napuljskim Anžuvincima preko Pavla Šubića, kojemu je bio susjed, a pogotovo ako se uzme u obzir da je on vjerojatno bio brat Pavlove žene Urše. O tome više vidi: D. KARBIĆ, *The Šubići*, str. 63., 164.-167.

¹²⁹ CD, 7., dok. 271., str. 313.; CD, 7., dok. 306., str. 353.; CD, 7., dok. 315.-317., str. 361.-362.; V. Klaić, *Bribirski*, str. 60.-61., SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 36.; ANTOLJAK, *Ban Pavao*, str. 16., 48.-49.; N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 421.

¹³⁰ CD, 7., dok. 308., str. 355.-356.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 89.; D. KARBIĆ, *The Šubići*, str. 63.

darovnica podijeljena svoj četvorici braće.¹³¹ Isto tako, potvrđena im je banska čast, čime je Karlo izjednačio svoja darivanja s darivanjima kralja Andrije učinjenim nešto prije iste godine. Štoviše, Karlo im je potvrdio „banske časti“ (*dignitates banatus*) za vječno. O banskoj časti govorio je u pluralu, jer je svu braću smatrao nositeljima banske časti.¹³² Na taj način Karlo je htio, osim hrvatskih velikaških rodova, sebi privući i rodove u Slavoniji. Ipak, prvi se put u tekstu isprave primjećuje određena rezerviranost prema neograničenom dodjeljivanju titula i posjeda. Karlo se htio osigurati da posjede i bansku titulu ne daruje olako te je od Babonića zahtijevao uobičajenu službu i vjernost.¹³³

Kao drugo, Karlo je 26. studenog 1299. potvrdio braći Stjepanu, Ivanu i Radoslavu, sinovima kneza Babonega, posjede pokojnoga bana Radoslava.¹³⁴ Naime, braća su željela doći do svih posjeda pokojnoga bana Radoslava, uključivo vjerojatno, iako nisu spomenuti, i one gradove koje je kralj Andrija zadržao za sebe, pa su uputili molbu Karlu II., kojemu je u biti bilo svejedno hoće li im ih potvrditi ili ne, jer u Slavoniji i tako ništa nije posjedovao. S druge strane, Karlu su bili potrebni pristalice, i to pogotovo u Slavoniji, jer je njegov unuk Karlo Robert trebao uskoro krenuti na put u Ugarsku. Ipak, formulacija teksta nešto je opreznija te im je on potvrdio samo one posjede „za koje rečena braća kažu da ih po pravu nasljeđuju“ (*in quibus dicti fratres se de iure succedere dicunt*).¹³⁵

Početak siječnja 1300. godine, knez Juraj Bribirski otplovio je u Napulj te je namjeravao povesti Karla Roberta preko mora.¹³⁶ Već 11. siječnja 1300. poručio je Karlo mletačkom duždu neka ne dira kneza Jurja jer on uživa njegovu zaštitu.¹³⁷ Budući da su se pripreme otegnule uskoro su iz Hrvatske došli i neki drugi uglednici, među

¹³¹ Tako su u ispravi imenovana sva četiri brata (*viri nobiles Stephanus, Johannes, [Radislaus] et Och comites, filii Babonic*; CD, 7., dok. 308., str. 355.-356.).

¹³² N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 350.

¹³³ *sub debito et consueto seruitio, perinde nobis ac nostris in dicto regno heredibus et successoribus immediate et in capite faciendo*, CD, 7., dok. 308., str. 355.-356.; ANČIĆ, *Putanja*, str. 89. Iako je to dosta opća formula kojom vladar zahtijeva vjernost i službu, ipak ona pokazuje da je Karlo Baboniće nastojao što više vezati uz svoje interese.

¹³⁴ CD, 7., dok. 311., str. 357-358. Sastavljaču isprave potkrale su se tri pogreške. Prva, braću Stjepana, Ivana i Radoslava nazvao je nećacima pokojnoga bana (*ac nepotes quondam bani Ladislav*), što je vjerojatno navelo Thallóczyja da pretpostavi kako su braća nećaci, a ne bratići pokojnog bana Radoslava (vidi obiteljsko stablo: THALLÓCZY-BARABÁS, *A Blagay-csalad*, str. LXIX.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 162.-163.), što proizlazi iz ostalih isprava o Babonićima. Druga, pokojnoga bana Radoslava nazvao je Ladislavom (*bani Ladislav*), iako je očito to bio upravo ban Radoslavu i njegovi posjedim, što proizlazi iz teksta povelje, a i jedan je od braće nazvan Ladislav (*Stephanus, Johannes et Ladislaus fratres, filii comiti Babonei*) umjesto Radoslav. Pogreška je razumljiva zbog sličnosti imena Ladislav i Radoslav. I treća, nabrajajući braću Babonić sastavljač isprave izostavio je četvrtog brata Ota. Da je Oto u to doba sigurno bio živ, vidi se iz isprave od 26. svibnja 1300. godine (CD, 7., dok. 343., str. 389.-391.). Pogreške su vjerojatno nastale zbog činjenice da se sastavljač isprave nalazio daleko od posjeda Babonića i područja događanja te jednostavno nije bio dobro informiran.

¹³⁵ Usporedi: N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 351.

¹³⁶ SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 36.; D. KARBIĆ, *Šubići*, str. 15.-16.

¹³⁷ CD, 7., dok. 316., str. 361.-362.

kojima i Dujam, knez Krka, Modruša, Vinodola i Gacke. Tek je 6. svibnja 1300. određeno da se budućeg kralja povede preko mora.¹³⁸

Očito je postalo puno jasnije da će Karlo preuzeti ugarsko-hrvatsku krunu, pa su se braća željela dodatno osigurati u nastojanjima da dođu do posjeda pokojnog bana Radoslava. Babonići su od Karla zatražili novu potvrdu svojih nasljednih prava, što su i dobili ispravom od 14. svibnja 1300..¹³⁹ Tada im je Karlo potvrdio „jedan dio zemlje Slavonije, koja po pravu pripada rečenom Ugarskom Kraljevstvu, to jest od Njemačke do Bosne i od rijeke Save do brda Gvozda“ (*partem unam terre Sclauonie, de iuribus et pertinenciis dicti regni Ungarie, a Theotonia videlicet usque in Bosznam, et a fluvio Zava usque ad montem Gazd*). Kako je u ispravi rečeno, bili su to posjedimi za koje su Babonići tvrdili da su ih donedavno držali (*quam dicti comites dudum tenuisse dicuntur*). Možda su na taj način Babonići pokušali doći do tri utvrde (Susedgrad, Vrbas i Glaž), koje im je prethodne godine oduzeo kralj Andrija, a što im je jako smetalo. Iz isprave se razaznaju dvije činjenice. Prvo, da najstariji od četvorice braće, Stjepan, više nije ban, pa ga Karlo i nije tako nazvao, iako ih je još nedavno nazivao vječnim nasljednicima u banskoj časti. I drugo, Karlo je zadržao vrhovno pravo (*tam ratione maioris domini*) nad posjedima Babonića.¹⁴⁰ Očito je da su Anžuvinci bili oprezniji i manje su obećavali što su bili bliže uspjehu da se Karlo Robert uspne na ugarsko-hrvatsko prijestolje.

Kalkulirajući između Arpadovića i Anžuvina i u očekivanju neizbježnog sukoba, Babonići se nisu osjećali odviše sigurno. Budući da je Karlo tada bio još daleko, a Andrija i njegove pristalice bili su u blizini, bojeći se dolaska vojske kralja Andrije i sukoba u kojima bi mogli izgubiti posjede, braća Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto odlučili su poboljšati odnose sa svojim susjedima. Tako su se pred Zagrebačkim kaptolom 26. svibnja 1300. pomirili sa zagrebačkim biskupom Mihovilom.¹⁴¹ Iz odredba mira jasno se vidi da su Babonići očekivali dolazak vojske kralja Andrije što ih je požurivalo na tu pomirbu. Naime, biskup je obećao da će im, i u slučaju sukoba Babonića sa slavonskim banom ili nekim drugim kraljevskim barunom, poslati novce za plaćenike, ali jasno je naglašeno da im neće pomoći u sukobu s kraljem.¹⁴² Na taj način Babonići su osigurali mir sa svojim utjecajnim susjedom. Iz isprave je jasno da niti jedan od braće nema bansku titulu, nego su svi knezovi (*Stephanum, Johannem, Radozlaum et Othonem comites*).

Kad je doznao da je Karlo Robert u ljeto 1300. godine stigao u Dalmaciju,¹⁴³ Andrija

¹³⁸ CD, 7., dok. 339., str. 385.-386.

¹³⁹ CD, 7., dok. 342., str. 388.-389; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 75.

¹⁴⁰ Usporedi: N. KLAJČ, *Povijest*, str. 351.

¹⁴¹ CD, 7., dok. 343., str. 389.-391.

¹⁴² CD, 7. dok. 343., str. 390; MIROŠEVIĆ, *Zagrebački biskupi*, str. 90. Biskup Mihovil, uz biskupsku funkciju bio je i kancelar slavonskoga hercega Alberta Morosinija, ujaka kralja Andrije III. To jasno upućuje na Mihovilovu političku pripadnost na strani posljednjeg Arpadovića u vrijeme građanskog rata (MIROŠEVIĆ, *Zagrebački biskupi*, str. 89.).

¹⁴³ Karlo je Robert u pratnji Jurja Bribirskoga napustio Apuliju 28. srpnja 1300. (CD, 7., dok. 347., str. 393.) te se uputio prema Splitu, kamo je stigao u kolovozu. Tamo su ga dočekao ban Pavao te splitski nadbiskup Petar („Historija“, gl. 3., str. 371.; V. KLAJČ, *Bribirski*, str. 74.-75.; SZENTGYÖRGYI, *Borba*, str. 39.; D. KARBIĆ, *Šubići*, str. 16.).

se počeo pripremati za rat, ali umro je 14. siječnja 1301. kao zadnji muški odvjetak dinastije Arpadovića.¹⁴⁴

5. Prvo desetljeće vladanja Karla Roberta - okret prema zapadu

Prema mišljenju Nade Klaić u prvom su desetljeću 14. stoljeća Babonići bili razočarani politikom novoga kralja Karla Roberta.¹⁴⁵ Budući da nisu sačuvani izvori u kojima bi se vidjelo da je Karlo Babonićima oduzeo bilo koje posjede, čini se da im je prvenstveno smetalo to što im nije ostavio bansku čast. Da će se to dogoditi, moglo se naslutiti prema opreznijoj politici napuljskoga dvora prema njima u trenutku kad je Karlo Robert bio vrlo blizu preuzimanja ugarsko-hrvatskoga prijestolja. Kroz gotovo cijelo prvo desetljeće 14. stoljeća Babonići nemaju gotovo pa nikakve kontakte s Anžuvincima¹⁴⁶ ili s novim kraljem Karlom Robertom. Takav je razvoj događaja razumljiv ako se uzme u obzir da su novi konkurenti za prijestolje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva bavarski vojvoda Oton i Većeslav (Václav) III., sin češkoga kralja Većeslava II.,¹⁴⁷ vladali zapadno i sjeverno od Ugarske te su se sukobi odigrali na tom području, tj. daleko od posjeda Babonića. Očito je da su politički interesi Karla Roberta u prvom desetljeću 14. stoljeća bili usmjereni na druge krajeve Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva daleko od posjeda Babonića, pa mu njihove usluge jednostavno nisu bile zanimljive.

Ipak, lokalni društveni utjecaj Babonića nije potpuno nestao. Tako su knezovi Stjepan, Ivan i Radoslav 23. lipnja 1307. presudili u jednoj parnici u korist opata cistercitskog samostana Svetog Jakova u Zagrebu (*abbatem sancti Jacobi prope Zagrabiam, Cistercensis ordinis ab una parte*).¹⁴⁸ Parnicu je podigao Černe zajedno sa svojom zaštitnicima (*Cherne cum suis fautoribus*) oko posjedovanja otoka na Savi (*super insula, que in Zawa est*). Budući da je isprava sastavljena u Steničnjaku, glavnoj utvrdi Babonića, zaključuje se da braća u njemu borave sredinom 1307. godine.

¹⁴⁴ LUCIUS, *De regno*, sv. IV., str. 260.; ENGEL, *The Realm*, str. 111.; D. KARBIĆ, *The Šubići*, str. 63.-64.

¹⁴⁵ N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 352.

¹⁴⁶ Iako je Nada Klaić tvrdila da je Radoslav 1306. godine „još uvijek njihov *fidelis*“ (N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 352.), čini se da to nije točno. Naime, ona se poziva samo na ispravu koju je Tadija Smičiklas datirao 6. lipnja 1306., kojom se u Napulju garantira slobodan prolaz krčkom knezu Dujmu i Radoslavu (?) Baboniću (CD, 8., dok. 109., str. 123.). Zapravo je to isprava od 6. lipnja 1291., koju također Smičiklas donosi u svojoj zbirci isprava (CD, 7., dok. 28., str. 34). To se zaključuje iz sljedećeg: u ispravama se spominju iste osobe (*Cum viri nobiles Doymus comes de Veglia et Radislauus Babunio*), identično su datirane (*Datum Neapoli per B. de Capula militem etc. die VI iunii, IV. indictionis*), sadržaj i nakana isprave su identični (siguran put do luke Manfredone (*ad portum Manfredonie*)). Isto tako, ako se tekst gleda u cjelini, gotovo je identičan. Osim toga, Ljudevit Thallóczy ne poznaje nikakvu ispravu o Radoslavu Baboniću iz 1306. godine (Vidi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 368.-371.; THALLÓCZY-BARABÁS, *A Blagay-csalad*, str. LXIX.). Također, nije logično da Radoslav Babonić putuje u Napulj 1306. godine jer je u to doba kralj Karlo Robert već u Ugarskoj. Zato nije jasno što bi jedan Babonić tada radio u Napulju. Iz svega navedenog može se zaključiti da je to jedna isprava ispravno datirana 6. lipnja 1291., u kojoj se garantira slobodan prolaz krčkom knezu Dujmu i banu Radoslavu, bratu starog bana Stjepana Babonića.

¹⁴⁷ Vjekoslav KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 2., Zagreb, 1900., str. 8.-11.

¹⁴⁸ CD, 8., dok. 130., str. 141.-142.

Razočarani tim što ih je novi kralj Kralo Robert ignorirao i nije im podijelio bansku titulu, Babonići su se našli bez moćnoga pokrovitelja koji bi im pomogao u osiguranju stečenih posjeda. Naime, novi pretendenti za krunu Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, prvo Većeslav III., potom Oton Bavarski te na kraju srpski raskralj Stjepan Dragutin,¹⁴⁹ bili su predaleko i nisu bili zainteresirani za suradnju s Babonićima. Na taj način Babonićima su preostali kao jedini mogući saveznici, njihovi zapadni susjedi Habsburgovci, točnije austrijski vojvoda Fridrik, sin rimskog cara Alberta.¹⁵⁰

Čini se da su se Babonići početkom 14. stoljeća povezali s Habsburgovcima prvenstveno preko svojih rodbinskih veza s goričko-tirolskim grofovima. Budući da su goričko-tirolski grofovi pomogli cara Rudolfa u sukobima sa češkim kraljem Otokarom II., on je godine 1278. iz zahvalnosti grofu Majnhardu IV.¹⁵¹ podijelio Korušku te mu dao u najam Kranjsku sa Slovenskom markom.¹⁵² Postavši susjedi hrvatskog i slavonskoga plemstva, gorički su grofovi s njima razvili izravne veze. Osobito snažno povezali su se sa svojim prvim susjedima Babonićima, a pogotovo nakon što je knez Ivan Babonić uzeo za ženu Klaru Eufemiju, sestru goričkoga grofa Henrika II.¹⁵³

Nakon smrti Alberta Habsburgovca¹⁵⁴ njegova su dva najstarija sina Fridrik i Leopold zajednički podijelili vlast, tako da je Leopold zagospodario Vorlandom, a Fridrik Austrijom. Budući da Fridrik nije mogao računati s preuzimanjem carske titule jer su izborni kneževi za cara izabrali Henrika VII. Luksemburgovca,¹⁵⁵ preostala mu je samo borba za češku krunu te je on u tim nastojanjima preuzeo glavnu ulogu na strani Habsburgovaca. U sukobima je bio primoran tražiti saveznike u istočnim alpskim zemljama. Nakon što je u Grazu 5. ožujka 1308. godine ugovoren savez između Fridrika i goričko-tirolskoga grofa Henrika II., i Babonići su stupili u kontakt s Habsburgovcima, zbog čega je Fridrik doputovao do Maribora da bi se s njima sastao. Prema Otokarevoj austrijskoj kronici Fridrik se sastao sa zagrebačkim vojvodom i

¹⁴⁹ V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 2., str. 11.

¹⁵⁰ Usporedi: KOS, „Oдношaji“, str. 285.; N. KLAIĆ, *Povijest*, str. 352.

¹⁵¹ Majnhard IV. (1238.-1295.) rodonačelnik je majnhardinske grane goričko-tirolskih grofova. Imao je sinove Otona († 1310.) Alberta († 1292.), Ludovika († 1305.) i Henrika Koruškog († 1335.), te kćeri Elizabetu († 1313.) i Nežu († 1293.). Peter ŠTIH, *Goriški Grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*, Ljubljana, 1994., str. 13.

¹⁵² KOS, „Oдношaji“, str. 282.

¹⁵³ Henrik II. († 1323.) bio je sin goričko-tirolskoga grofa Alberta II. († 1304.), brata Majnharda IV. (ŠTIH, *Goriški Grofje*, str. 239.). Kos ponavlja Thallóczyjev (THALLÓCZY-BARABÁS, *A Blagay-csalad*, str. LXIX.) zaključak o tome da je žena Ivana Babonića bila Klara Eufemija, sestra goričkoga grofa Henrika II., te se poziva na još tri izvora iz kojih se vidi da je Ivan uistinu bio suprug Klare Eufemije (više vidi: KOS, „Oдношaji“, str. 285.).

¹⁵⁴ Nakon što je 1307. godine nesretnim slučajem stradao njegov sin Rudolf, Albert se 1308. godine krenuo osobno obračunati s vojvodom Henrikom Koruškim, sinom Majnharda IV., kojega je za češkoga kralja izabrala druga politička struja. U tom pohodu, na prijelazu rijeke Aare 1. svibnja 1308. Alberta su ubili urotnici. Usporedi: Erich ZÖLLNER – Therese SCHÜSSEL, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997., str. 86.-88.; Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, Prag, 1999., str. 11.-19.

¹⁵⁵ ZÖLLNER – SCHÜSSEL, *Povijest Austrije*, str. 88.

njegovim bratom Radoslavom Babonićem, a s njima je došao i krčki knez Dujam.¹⁵⁶ Babonići su Fridriku 8. ožujka dali 300 bečkih srebrenih maraka (*pro trecentis marcis argenti ponderis viennensis*), a on im je kao zalog dao toranj u Gradčanu (*Grezhin*), desetinu u Kostanjevici i Žumberku, selo *Oberleitenberg*, trgovište Krmavu (*Cromau*) i ministerijale u Orehovici (*Orchinz*).¹⁵⁷ U ispravi je rečeno da će navedeni polog biti vraćen nakon što Fridrik (*per illustrem principem dominum Fredericum ducem Austriae, eidem domino nostro*) braći vrati dug od 300 bečkih srebrnih maraka. Želeći još jednom potvrditi dogovor, Fridrik je nekoliko dana kasnije, točnije 15. ožujka 1308., Babonićima izdao novi zakupni revers.¹⁵⁸ Iz opisanih događaja očito je da Babonići nisu izgubili ništa od financijske i ekonomske snage. Naime, bili su toliko bogati da su mogli financijski pomoći austrijskog vojvodu Fridrika Habsburgovca, kojemu je očito u tom trenutku ponestalo gotovog novca za financiranje rata koji je vodio.

Osim što su financijski pomogli Fridriku, Babonići su ga i vojno pomagali. Naime, još iste 1308. godine Babonići su zajedno s Ulrikom Walseeom ratovali za Fridrika Habsburgovca u obnovljenim sukobima za češku krunu. Sukobi su se odvijali u istočnim alpskim zemljama.¹⁵⁹ U lipnju 1308. Babonići su, ponovno u službi Fridrika Habsburgovca, opsjeli Slovenj-Gradec te su ga u srpnju te godine i osvojili.¹⁶⁰

¹⁵⁶ ... gegen (sc. Fridrik) Marchpurge reit.
dar kom ouch ze im
der herzog von Agrim
und sin brouder grâf Radizlá,
die Wabanic nant man si dá;
mit dem kom ouch in daz lant
grâve Doym genant ...

Vidi u: „Ottokars Österreichische Reimchronik“, sv. 2., *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. VIII: Deutsche Chroniken*, 5.2., Joseph SEEMÜLLER (ur.), Hannover, 1893., str. 1213.-1214., redak 93474.-93480. (<http://www.dmgh.de/>, 16. siječnja 2008.). KOS, „Oдношaji“, str. 285.-286.

¹⁵⁷ *nos turrin in Grezhin, mediam urboram in Landstrost, urboram integram in Sicherberg, villam in Oberleitenberg, forum in Cromau, et nobiles seu clientes in Orchinz*, CD, 8., dok. 141., str. 153. Za razliku od kronike u ispravi se spominju sva tri brata, Stjepan, Ivan i Radoslav (*Nos Stephanus, Johannes et Ladislaus comites de Babanich fratres*), pa je moguće da su braća zajednički nastupili i kod sklapanja toga ugovora, kao što su i do tada i radili. U tekstu isprave ponovno krivo stoji Ladislav (*Ladislaus*) umjesto ispravno Radoslav.

¹⁵⁸ KOS, „Oдношaji“, str. 286. Preuzeto iz: Eduard LICHNOWSKY, *Geschichte des Hauses Habsburg*, sv. 2., Beč, 1837., str. 269.

¹⁵⁹ „Iohannis abbatis Victoriensis liber certarum historiarum“, sv. 2., *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. VII: Scriptorum rerum germanicarum in usum scholarum* 36.2., Fedor SCHNEIDER (ur.), Hannover, 1910., str. 11.-12., redak 32.-33., (<http://www.dmgh.de/>, 16. siječnja 2008.); THALLÓCZY, „Historička“, str. 371.; THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 77.-78.; KOS, „Oдношaji“, str. 286.

¹⁶⁰ Slovenj-Gradec je u prvoj polovine 1308. godine bio u rukama češkoga kralja Henrika Koruškoga. Ratujući na strani Habsburgovca grad su krajem lipnja opsjeli biskup Henrik iz Krke u Koruškoj i grof Fridrik iz Heunburga (Vovbara), uz pomoć Babonića. O tome svjedoči Otokareva austrijska kronika:

...nâch sunwenden über aht tac
von Gurk den bischof Heinrichen
und von Hiunburc grâf Friderichen
unde die Wabenigen ...

Početak srpnja 1308. političke su se okolnosti promijenile. Goričko-tirolski grofovi Henrik II. i Albert pomirili su se s vojvodom Otonom Koruškim,¹⁶¹ bratom češkoga kralja Henrika Koruškog.¹⁶²

Želeći poboljšati i produbiti odnose s goričko-tirolskim grofovima Ivan Babonić već je 16. kolovoza 1308. prepustio nasljedna prava na neke posjede Henriku II. i Albertu II. (*nos igitur Johannes comes de Stenniznak ... pro nobis, pro fratribus nostris, cognatis ac aliis nostris amicis ... renunciamus et concedimus*).¹⁶³ Iako u ispravi nisu poimence navedeni, ipak je rečeno da su se ti posjedi nalazili na području Goričko-tirolske grofovije (*in bonis ac successione paterne hereditatis comicie Gorizie ac Tyrolis*).

Dva su nejasna pitanja vezana uz taj sporazum. Prvo, koji su to posjedi bili te kada su i pod kojim okolnostima postali Ivanovo vlasništvo? I drugo, postavlja se pitanje zašto su Babonići prepustili prava na te posjede, a da zauzvrat nisu dobili ništa? Iako je neobično da Ivan posjeduje imanja u Goričko-tirolskoj grofoviji, daleko od glavnih posjeda roda Babonića, ipak je moguće da je te posjede dobio u miraz. Naime, kao što je već rečeno, bio je oženjen goričko-tirolskom groficom Klarom Eufemijom. Ipak, zbunjujuće je da je Ivan te posjede nazvao „nasljednim pravom“ (*paterne hereditatis*). Budući da je vrlo nevjerojatno da je od svoga oca Babonega naslijedio posjede u Goričko-tirolskoj grofoviji, moguće je da ih Ivan naziva nasljednim jer ga je njegov punac goričko-tirolski grof Albert II. posinio. Ako se uzme kao vjerojatna ta pretpostavka, onda se može pokušati odgovoriti na pitanje zašto se odrekao prava na posjede a da zauzvrat nije dobio ništa. Ivan je svakako bio svjestan da bi teško došao do posjeda u Goričko-tirolskoj grofoviji jer su u to doba još bili živi njegova dva šogora, Henrik II. i Albert III., koji bi se tome sigurno suprotstavili. Ivan je svakako s pravom računao da će odricanjem od nasljednoga prava na posjede poboljšati odnose sa Henrikom II. i Albertom III. U tom slučaju na Ivanovo bi se odricanje trebalo gledati kao na znak dobre volje kojemu je cilj poboljšanje odnosa. Na žalost, nedostaje povijesnih izvora pa je na to pitanje teško dati precizan odgovor. U svakom slučaju, Ivan je obećao da se odriče svih pravnih potraživanja i da neće voditi nikakve akcije protiv Henrika II. i Alberta III. te njihovih nasljednika.¹⁶⁴

Nakon toga sporazuma Babonići su se još više povezali s goričko-tirolskim grofovima, pa je tako već iduće godine, 15. svibnja 1309., Ivan Babonić napao selo Mortegliano u Furlaniji ratujući u interesu goričkog-tirolskoga grofa Henrika II. Ivan Babonić, kojega je čedadski kroničar Julijan nazvao po ženidbi rođakom goričkoga kneza, uz

Vidi u: „Ottokars Österreichische Reimchronik“, sv. 2., *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VIII: Deutsche Chroniken*, 5.2., Joseph SEEMÜLLER (ur.), Hannover, 1893., str. 1239., redak 95535.-95538. (<http://www.dmg.de/>, 16. siječnja 2008.); KOS, „Oдношaji“, str. 287.

¹⁶¹ Mirom su goričko-tirolski grofovi morali vratiti sve posjede u Kranjskoj koje su za vrijeme rata osvojili, osim Kutne Gore (Kutné Hory); KOS, „Oдношaji“, str. 287.; ČECHURA, *České země*, str. 19.

¹⁶² Henrik Koruški vrlo je brzo izgubio češku krunu. Naime, uskoro se u srednjoeuropskoj politici pojavila moćna obitelj Luksemburgovaca, koja je već 1310. godine došla na češko prijestolje; ČECHURA, *České země*, str. 19.-21., 30.-33.

¹⁶³ THALLÓCZY, *Die Geschichte*, dok. 2., str. 153.

¹⁶⁴ THALLÓCZY, *Die Geschichte*, dok. 2., str. 153.

sebe je „imao veliko mnoštvo, njih oko šest stotina“.¹⁶⁵ Štoviše, u listopadu iste godine Ivan je ponovno došao u pomoć goričko-tirolskim grofovima te je opustošio neka sela u Furlaniji.¹⁶⁶ Iako je Ivan predvodio Baboniće u „zapadnoj“ politici, svakako je u tome imao podršku i svoje ostale braće, Stjepana i Radoslava. Naime, sva se trojica spominju u ispravi od 8. ožujka 1308.¹⁶⁷ I idućih je godina Ivan Babonić u nekoliko navrata ratovao na strani goričko-tirolskih grofova.¹⁶⁸

Isto tako, ni kontakti Babonića s Habsburgovcima nisu prestali ni nakon 1309. godine, tj. nakon što se situacija u Slavoniji promijenila. Ti će se kontakti osobito intenzivirati tridesetih godina 14. stoljeća. Tako su 7. siječnja 1336., tj. u vrijeme kad je moć Habsburgovaca ponovno porasla,¹⁶⁹ knezovi Juraj, Dionizije i Pavao, sinovi Ivanova brata Stjepana Babonića, prešli u službu Albertu i Otonu Habsburgovcu, vojvodama Austrije, Štajerske i Koruške.¹⁷⁰

Osnovni cilj takve „zapadne“ politike Babonića bilo je osiguranje zapadne granice njihovih posjeda i povezivanje sa sve jačim goričko-tirolskim grofovima, a preko njih sa Habsburgovcima, od kojih su realno mogli očekivati zaštitu i podršku uzme li se u obzir nesređena situacija u Ugarskoj, a poglavito u Slavoniji. Babonići su Habsburgovce, kao što se vidjelo, pomagali financijski, tj. kreditiranjem, i vojno, ratujući vrlo daleko od svojih posjeda.

Godine 1309. situacija se u Ugarskoj promijenila te se i interes Babonića polako okrenuo događajima u Slavoniji. Naime, budući da je Karlo Robert sve do 1309. vodio ratove za krunu i prijestolje,¹⁷¹ do tada nije ni mogao razmišljati o uređenju prilika u Slavoniji. Te godine umro je dotadašnji ban Henrik Gisingovac, koji se dugo u Slavoniji suprotstavljao Karlu Robertu. Iako je ban Henrik pred kraj života obećao vjerno služiti Karla Roberta,¹⁷² to Karlu nije bilo dovoljno jamstvo da će ga i Henrikovi sinovi, Petar i Ivan, uistinu vjerno služiti, pa je izbor za novoga slavenskog bana pao na Stjepana, najstarijeg od braće Babonića.¹⁷³

¹⁶⁵ *Venit illustris dominus Juan, cognatus domini Comitis Goricie, cum magna multitudine Babaniz, circa VI centos*, „Juliani canonici Civitatis chronica (anno 1252-1364)“ [Kronika čedadskog kanonika Julijana (od 1252. do 1364. godine)], gl. CXXVIII., str. 47., u: Giovanni TAMBARA (ur.), *Rerum italicarum scriptores. XXIV*: sv. 24., Città di Castello, 1906. Usporedi: THALLÓCZY, „Historička“, str. 371.; KOS, „Oдношaji“, str. 287.

¹⁶⁶ *...die X octobris, illustris dominus Juan Babanich venit in auxilium domini Comitis ... devastando villas circumadjacentes et totaliter destruentes*, „Juliani canonici“, gl. CXXXI., str. 48.

¹⁶⁷ CD, 8., dok. 141., str. 153.

¹⁶⁸ KOS, „Oдношaji“, str. 287.-189.

¹⁶⁹ Nakon smrti Henrika Korušskog 1335. godine njemački je car Ludovik Wittelsbach prepustio Habsburgovcima Korušku, Kranjsku i južni Tirol, čime je njihova moć na tom području znatno ojačala; ZÖLLNER - SCHÜSSEL, *Povijest Austrije*, str. 88.

¹⁷⁰ *Nos comes Jeorius, Dionysius et Paulus fratres, filii quondam Stephani bani de Stenischnach, nec non heredes nostri presentibus publice profiteamur, quod nos illustrissimorum principum, dominorum nostrorum gratiosorum, domini Alberti et Ottonis, ducum Austrie, Styrie et Karinthie servitores spontanei facti sumus*, CD, 10., dok. 184., str. 249.-250.

¹⁷¹ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, sv. 2., str. 7.-14.; N. KLAJČ, *Povijest*, str. 352.

¹⁷² CD, 8., dok. 208., str. 249.-250.

¹⁷³ O ulozu i imenovanju bana Stjepana Babonića od Steničnjaka pisao je Vjekoslav Klaić. Vidi: Vjekoslav KLAJČ, „Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301-1382)“, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 142., Zagreb, 1900., str. 158.-161.

Stjepan Babonić vjerojatno je izabran zato jer je bio vođa jednog od najmoćnijih rodova u Slavoniji, koji je uz to bio i materijalno vrlo jak. Isto tako, možda je Karlo Robert želio na taj način odmaknuti Baboniće od goričko-tirolskih grofova i Habsburgovca. U svakom slučaju, Stjepanov izbor nije bio slučajan. Naime, on je zajedno s braćom Ivanom i Radoslavom, još 14. rujna 1309., po nalogu kralja Karla Roberta, zaštitio prava zagrebačkoga biskupa Augustina na posjede (*possessionum castrensiū*) koje su mu osporavali članovi roda Lastića i roda Stankovića (*de genere Laztech et de genere Stankouch*).¹⁷⁴ Osim toga, kao što je već rečeno, Stjepan je već 1299. godine nosio titulu slavonskoga bana, i to baš u jednoj ispravi napuljske dinastije, pa mu je kralj na neki način i ostao dužan.¹⁷⁵

Iako se ne može točno utvrditi kad je Stjepan proglašen banom, ipak se to moralo dogoditi negdje u razdoblju od polovice rujna 1309. do kolovoza 1310.¹⁷⁶ Naime, još u ispravi od 14. rujna 1309. godine, kojom nalaže braći Stjepanu, Ivanu i Radoslavu da brane prava zagrebačkog biskupa Augustina, kralj Karlo Robert nazvao je Stjepana knezom, baš kao i njegovu braću Ivana i Radoslava (*fidelibus suis Stephano, Johanni et Rade comitibus*).¹⁷⁷ Iduće godine, u ispravi od 27. kolovoza 1310. godine, u kojoj kralj nalaže braći Babonićima da čuvaju gradu Zagrebu posjed Kobile, kralj je Stjepana nazvao „banom Slavonije“, a njegovu braću Ivana i Radoslava jednostavno je nazvao knezovima (*fidelibus suis Stephano bano Sclauonie, Johanni et Radozalo comitibus*).¹⁷⁸ U svakom slučaju, Stjepan se još iste godine osjećao siguran i moćan u banskoj časti. Naime, pismenim je putem, kao slavonski ban, u kolovozu 1310. poručio Mlečanima da njihovi trgovci mogu slobodno putovati i trgovati po području gdje se rasprostire njegova vlast.¹⁷⁹

Imenovanjem Stjepana banom Slavonije došao je rod Babonića u razdoblje vrhunca svoje moći. Nakon smrti bana Stjepana, vjerojatno 1316. godine, na mjestu bana Slavonije naslijedio ga je njegov mlađi brat Ivan. U vrijeme njihova banovanja posjedi Babonića prostirali su se od Kupe na zapadu do Vrbasa i Sane na istoku te od rijeke Save na sjeveru, pa sve do posjeda Kninske biskupije na jugoistoku. Babonići su u to vrijeme posjedovali mnoge utvrđene gradove, a glavno središte im je bio Steničnjak, koji se prikladno nalazio u središtu njihovih posjeda. Nakon što je Ivan smijenjen s banske službe 1322. godine, dolazi do smjene generacije, nakon čega je rod izgubio na važnosti i ugledu, ali se njegova povijest ipak nastavila. Povijesni razvoj plemićkoga roda Babonića nakon 1310. godine, nije predmet ovoga rada te ga ostavljam za iduća istraživanja.

¹⁷⁴ CD, 8., dok 211., str. 252.-253.

¹⁷⁵ CD, 7., dok. 308., str. 355.-356.

¹⁷⁶ S time se slaže i Thallóczy. Vidi: THALLÓCZY, *Die Geschichte*, str. 77.

¹⁷⁷ CD, 8., dok 211., str. 252.-253.

¹⁷⁸ CD, 8., dok. 220., str. 262.

¹⁷⁹ *Stephanus banus totius Sclavonie de Stennizval inclinationem cum omni reverentia et honore ... ut mercatores vestri de Venetiis per terras nostras et nostrarum potentiam libere possent cum suis mercimoniis ambulare*, Listine, 1., dok. CCCXCIV., str. 255.-256.

6. Zaključak

Prijelomno razdoblje od 1290. do 1309. godine, u kojem je provedena smjena dinastije na ugarsko-hrvatskom prijestolju, u aspektu povijesnog razvoja roda Babonića, tek je jedna, ali ipak vrlo važna epizoda. To razdoblje osobito je važno jer su u njemu nastali neki odnosi i pojave koje će obilježiti iduće razdoblje u kojem Babonići dolaze na vrhunac svoje moći. Naime, u tom su se razdoblju kao vođe roda istaknuli Stjepan i Ivan koji će kasnije obnašati funkciju slavonskih banova. Isto tako, Babonići su proširili svoje posjede i učvrstili svoju vlast. I konačno, Babonići su se politički i gospodarski povezali sa svojim moćnim zapadnim susjedima, goričko-tirolskim grofovima, ali u isto vrijeme održavali su kontakte i s austrijskim vojvodama Habsburgovcima. Glavno središte njihove moći postala je utvrda Steničnjak, ponajviše zbog središnjega zemljopisnoga položaja unutar njihovih posjeda. Našavši se između interesa Andrije III. Mlečanina i interesa napuljske dinastije, Babonići su pokušali postići što više, prvenstveno u proširenju svojih posjeda, ali i težnji za titulom slavonskoga bana.

Promatrajući vodeće pojedince roda te politiku roda, razdoblje od 1290. godine, tj. prve jasne naznake Anževinaca da namjeravaju preuzeti ugarsko-hrvatsko prijestolje, pa sve do 1309., kada je Karlo Robert i formalno okrunjen za kralja, može se podijeliti u tri etape. U prvoj etapi, do 1295. godine, vodeću ulogu u rodu imaju braća banovi Stjepan i Radoslav, u drugoj su etapi, do 1300., vodstvo roda zajednički preuzela braća Stjepan, Ivan, Radoslav i Oto, sinovi kneza Babonega. Treću etapu, do 1309. godine, obilježio je nedostatak bliskih kontakata s novim kraljem Karlom Robertom i njihov okret prema novim pokroviteljima Habsburgovcima, s kojima su stupili u kontakt preko goričko-tirolskih grofova.

Tijekom cijelog razdoblja promjena na ugarsko-hrvatskom prijestolju, Babonići su morali vješto taktizirati između napuljske dinastije i Andrije III., želeći osigurati svoj položaj. Naime, za razliku od roda Šubića Bribirskih koji su puno čvršće mogli stajati uz Napulj, Babonići su stalno bili svjesni blizine središta moći kralja Andrije. Ipak, rod je Babonića preživio to burno razdoblje materijalno ojačan, a dobio je i nove posjede. Politička moć i utjecaj vraćeni su im 1310. godine ponovnim imenovanjem banom Slavonije najstarijega brata Stjepana.

Between two kings: the Babonić family in the period of dynastic succession on the Croatian and Hungarian throne, 1290–1310

Hrvoje Kekez

Croatian Institute of History

Opatička 10

10000 Zagreb

Republic of Croatia

The period between 1290 and 1309, during which the Árpáds were succeeded by a new dynasty on the Croatian and Hungarian throne, represents a single yet highly important episode in the history of the noble family of Babonić. During this period, new figures appeared who would lead the kindred in the period that followed, in which the family of Babonić would reach the peak of its power. Perched between King Andrew III and the Neapolitan dynasty, the Babonić family tried to profit as much as possible, primarily by enlarging their estates but also by increasing their political power and obtaining the title of the ban of Slavonia.

In the preceding period, the family came into conflict with the neighbouring noble kin of Güssing/Köszegi and the brothers of the murdered Ban Joachim Pektar. They entered the period of the dynastic succession significantly politically and economically stronger and steered away from new conflicts with neighbouring noble families. With respect to the leading personalities and the family politics, the period between 1290 and 1309 may be divided into three stages.

Before 1295, the leading roles were played by the brothers Stephan and Radoslav. At the time, the family was politically divided, in the first place because of an argument between the brothers. That argument, however, ended in 1294 with a truce. Furthermore, while Ban Stephan continued to occupy himself with arrangement of his family lands, Radoslav took part in political activities that surrounded the dynastic succession. While Stephan firmly stood by the side of King Andrew III, Radoslav allied himself with the Neapolitan dynasty while remaining in touch with King Andrew III. He aimed to achieve two goals. Firstly, he wanted to secure new family lands. Secondly, he wanted to take the leadership of the family by becoming the ban of Slavonia. With the truce of 1294 the brothers came together to lead the family politics.

In the second period, 1295–1300, the brothers lost the family leadership to their cousins, the four sons of their uncle Baboneg: Stephan, John, Radoslav and Otto. The four brothers enjoyed good personal relationships; their biggest problem was how to take the land of their cousin, Radoslav, who had died in the meantime. In 1299, King Andrew III, understanding the strategic importance of the Babonić manors and especially of Susedgrad, Vrbas and Glaž, took these lands away from the brothers but allowed them to keep other estates and towns. The brothers could not forgive the king the loss of these properties, so they reverted to the politics of the late cousin Radoslav

and allied themselves with the Neapolitan dynasty. Shortly before the arrival of King Charles I of Anjou to Hungary, the brothers had made peace with Michael, the bishop of Zagreb and supporter of King Andrew. The brothers did that because they feared a military action by King Andrew. The new King Charles I of Anjou would not forget this political move.

It seems that in the third period, Babonić family had no close contacts with the new king and that they strengthened their political links with the nearby Habsburgs. The brothers were disappointed with King Charles I of Anjou for depriving them of the title of the ban of Slavonia. Their turn towards the Habsburgs was engineered by Ivan, who had hoped to secure the ownership of the family estates. After the oldest brother Stephan had become the new ban of Slavonia in 1310, the relations of the Babonić family with the Austrian dukes from the Habsburg family remained unchanged. Post-1310, the Babonić family once again entered the politics in Slavonia and Croatia and reached the peak of its political power.

During the period of dynastic succession on the Croatian and Hungarian throne, the Babonić family had to use their influence on the Neapolitan dynasty and King Andrew III to secure the position of the whole family. In contrast to the noble kindred of Šubić of Bribir, who succeeded in staying much more firmly by the Neapolitan side, members of the Babonić family whole time were aware of the danger that could come from the King Andrew III. In spite of that, the Babonić family came out of the turbulent times wealthier. Political power and influence had been returned to them with the appointment of the oldest brother Stephan the ban of Slavonia.

Keywords: the Babonić family, Andrew III the Venetian, Charles II of Naples, Charles Robert, Frederick Habsburg, noble kindred, Steničnjak, Ban of Slavonia